

A) ANONİM HALK ŞİİRİ NAZIM BİCİMLERİ

1. TÜRKÜ

- Türk edebiyatının sözlü geleneğinde, bir ezgi ile söylenen halk şiiri "türkü"dür. Özel durumlarda ya da ezginin veya sözlerin çeşitlenmesine göre ninni, ağıt, deyiş, hava adları da kullanılır.
- Türküler çağdan çağa ve yöreden yöreye içerik ve şekil olarak değişiklikler gösterebilir.
- Aşk, doğa, güzellik, kahramanlık, gurbet, ölüm, sosyal konular türkülerin konusunu oluşturur.
- Kendine özgü bir ezgiyle söylenir. Türküler ezgilerine göre divan, usulsüz, bozlak, koşma, hoyrat, kayabaşı, Çukurova gibi çeşitlere ayrılır.
- Türküler 7'li, 8'li ve 11'li hece kalıbıyla söylenir.
- Bent ve kavuşmak üzere iki bölümden oluşur. Bentler, türkünün asıl sözlerinin bulunduğu kısımdır. Kavuşmak ise her bendin sonunda tekrar eden nakarat bölümüdür. Kavuşmak bölümüne "bağlama" da denir.
- Türküde bentler ikili, üçlü veya dörtlü dizelerden oluşur.
- Bentler kendi arasında, kavuşaklar kendi arasında uyaklıdır.
- Her türkünün yaşanmış bir hikâyesi vardır.

Koyun gelir yata yata
Çamurlara bata bata
Gelin Ayşe'm sele gitmiş
Yosunları tuta tuta

Aman Ayşe'm yaman Ayşe'm
Dağlar başı duman Ayşe'm (nakarat)

2. MANİ

- Sözlü yani anonim halk edebiyatı ürünlerindedir.
- Söyleyeni belli değildir.
- Tek dörtlükten meydana gelir.
- Yedili hece ölçüsüyle söylenir.
- Uyak düzeni "aaba" şeklindedir.
- Sevgi, tabiat, övgü, yergi, evlât sevgisi, kıskançlık, özlem, ayrılık, hasret ve aşk konularını işler.

Kaşların karasına
Gül koydum arasına
Seni merhem diyorlar
Sinemin yarasına

Alma yanı
Yanağın alma yanı
İki gözü kör olsun
Sevip de almayanı

Ağlarım çağlar gibi
Derdim var dağlar gibi
Ciğerden yaralıyım
Gülerim sağlar gibi
Her gelen bir gül ister
Sahipsiz bağlar gibi

3-NİNNİ

Çocuğun uzun ömürlü olması, nasibinin bol olması, nazar ve hastalıklardan korunması, bebeğin ağlamaması, uslu olması, çabuk büyümesi gibi temennilerle söylenen manzum halk edebiyatı ürünleridir. Ninniler hece ölçüsüyle söylenir.

Belirli bir kalıbı yoktur.

Son dizeleri genelde " Ninni yavrum ninni" ,"Uyusun da büyüsün ninni" "Eeeee" gibi sözlerle biter.

4-TEKERLEME:

Genellikle masalların başında, söz arasında sözcüklerin benzerliğinden yararlanılarak söylenen kimi anlamlı kimi anlamsız sözlerdir.

5-BİLMECE:

Bir şeyin adını anmadan, sadece özellikleri verilerek oluşturulan sözlü ürünlerdir.

B-ÂŞIK EDEBİYATI NAZIM BİÇİMLERİ VE TÜRLERİ

1-KOŞMA

- Âşık edebiyatının en yaygın nazım biçimidir.
- İslamiyet öncesi “koşuk” adı verilen şiirlerin günümüze kadar gelmiş biçimidir.
- 3-6 dörtlükten oluşur. 11’li hece ölçüsüyle söylenir.
- Aşk, sevgi, özlem, kahramanlık, ayrılık, ölüm gibi konuları işler.
- Söyleyenleri bellidir. Son dörtlükte ozanın adı geçer.
- Halk şiirinde ozanın kullandığı takma ada “tapşırma” denir.
- Uyak düzeni a b a b / c c c b / d d d b biçimindedir.

Koşma Nazım Biçiminin Türleri	
a) Güzelleme: Aşk ve doğa güzelliklerini işleyen lirik şiirlerdir. En ünlü şairi Karacaoğlan’dır. O yârin açılmış gülü goncedir Boyu fidan beli gayet incedir. Mutabık fakirce hemen bencedir İpek poşulunun güneş başlımın (NOKSANÎ) b) Koçaklama: Savaş, yiğitlik, kahramanlık konularını işleyen epik koşmalardır. Köroğlu (16.yy) ve Dadaloğlu (19.yy) bu türün önemli şairleridir. Belimizde kılıcımız kirmanı Taşı deler mızrağımız temreni Hakkımızda devlet etmiş fermanı Ferman padişahın dağlar bizindir DADALOĞLU	c) Ağıt: Ölenin ardından duyulan üzüntüyü dile getirir. Bu türe eski Türk şiirinde “sagu”, Divan edebiyatında ise “mersiye” adı verilir. Karadeniz yine yelin savurur Nazlı yârdan kara haber mi geldi? Kuşluk vakti gün geceye evrilir Yoksa nazlı yârdan kara haber mi geldi? d) Taşlama: Kişilerin ya da toplumun bozuk aksak yanlarını eleştirici, alaycı bir tutumla işler. Divan edebiyatında “hiciv”, Batı edebiyatında “satirik”, günümüz edebiyatında ise “yergi” şiirleri bu türe örnektir. Bu türün önemli şairi ise 19. yüzyılda yaşamış Seyranî’dir. Ormanda büyüyen adam azgını Çarşıda pazarda seyran beğenmez Medrese kaçını softa bozgunu Selam vermek için insan beğenmez SEYRANÎ

2) SEMÂİ:

8’li hece ölçüsüyle söylenir.
Halk şiirinde aruzla söylenmiş semâiler varsa da bunlar Divan şiirine özenen kimi ozanlar tarafından söylenmiştir.
Kendine özgü bir ezgisi vardır. Bu özelliklerinden dolayı koşmadan ayrılır.
Dörtlük sayısı, konusu, uyak düzeni koşma gibidir. Erzurumlu Emrah, Karacaoğlan

Bugün ben bir güzel gördüm
Yeşiller giymiş ağ üzre
Aklımı başımdan aldı
Durabilmem ayağ üzre
(ÂŞIK ÖMER)

3) VARSAGI:

G. Anadolu’da yaşayan Varsak boyu ozanlarınca söylenmiştir.
Çok yaygın olmayan bir nazım biçimidir.
Ölçüsü, uyak düzeni semai gibidir.
Kendine özgü bir besteyle söylenir. “Bre, hey, behey, aman” gibi ünlemlerle başlar.

Konusu ve dörtlük sayısı koşma gibidir.
Karacaoğlan, Dadaloğlu, Köroğlu bu türün en güzel örneklerini yazmıştır.

Yürü bre yalan dünya
Sana konan göçer bir gün
İnsan bir ekine misal
Seni eken biçer bir gün
(KARACAOĞLAN)

4) DESTAN:

Uyak düzeni, ölçüsü koşma gibidir.
Dörtlük sınırlaması yoktur.
Halk şiirinin en uzun nazım biçimidir.
Toplumu yakından ilgilendiren savaş, ayaklanma, kıtlık, deprem gibi olaylar, toplumsal yergiler, cimrilik, dalkavukluk gibi hayat olayları üzerine söylenir.

Kul Mustafa karakolda gezerken
Gülle kurşun yağmur gibi yağarken
Yıkılası Bağdat seni döğerken
Şehitlere serdar oldu Genç Osman

TEKKE (TASAVVUF) EDEBİYATI NAZIM BİÇİMLERİ VE TÜRLERİ

Tasavvuf şiirinde görülen ve dinsel içerikli konuları işleyen ilahi, nefes, deme, şathiye... gibi ürünler nazım biçimi değil, nazım türüdür. Çünkü, bunlar da koşma tipi nazım biçimiyle ve hece ölçüsünün genellikle 7, 8 ve 11'li kalıplarıyla söylenir. Söz konusu türlerde dörtlük sayısı genellikle 3-7 arasındadır.

- 1) **İLAHİ:** Din ve tasavvuf konusunu işler. Herhangi bir tarikatın izini taşımaksızın Allah'ı öven şiirlerdir. Özel bir ezgiyle söylenir. Divan edebiyatındaki "tevhid" ve "münacat"ın Halk edebiyatındaki karşılığıdır. En ünlü şairi Yunus Emre'dir.

Dağlar ile taşlar ile
Çağırayım Mevlâ'm seni
Seherlerde kuşlar ile
Çağırayım Mevlâ'm seni
YUNUS EMRE

- 2) **NEFES:** Bektaşî – Alevî tarikatından olan tekke ozanlarının tarikatlarıyla ilgili görüşlerini işleyen şiir türüne nefes denir.

Kuldur Hasan Dede'm kuldur
Manayı söyleyen dildir
Elif Hakk'a doğru yoldur
Cim ararsan dal bizdedir

TAMAŞVARLI ÂŞIK HASAN

- 3) **NUTUK:** Tarikata yeni katılanları bilgilendirme ve tarikat kurallarını öğretme amacı taşıyan şiirlerdir.

Ey özün insan bilen
Var edep öğren edep
Ey edep erkân bilen
Var edep öğren edep

KAYGUSUZ ABDAL

- 4) **DEME:** Alevî – Bektaşî tarikatı ozanlarının söylediği şiirlerdir. Tekkelerde tören sırasında saz eşliğinde söylenen şiirlerdir.

Gel benim sarı tamburam
Sen ne için inilersin
İçim oyuk, derdim büyük
Ben anınçün inilerim
PİR SULTAN ABDAL

- 5) **ŞATHİYE** (Şâthiyat-ı Sofiyane): Tanrı ile sakalaşır bir biçimde yazılan şiirlerdir.

Ancak, bu şiirlerde Tanrı sevgisi dile getirilir. Hiçbir zaman Tanrı'yı küçük görme, ona karşı gelme amacı yoktur. Çünkü, tasavvuf anlayışına göre Tanrı'nın bağışlaması sonsuzdur. Dini ve tasavvufî konuları iğneli, alaylı ve esprili bir anlatımla veren ilahilere de şathiye denir. Daha çok Alevî – Bektaşî ozanlarınca söylenir.

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kullar geçsin deyi
Hele biz şöyle duralım
Yiğit isen geç a Tanrı

KAYGUSUZ ABDAL

- 6) **DEVİRİYE:** Tasavvuf inancına göre canlı cansız her şey Allah'tan gelmiştir, yine Allah'a dönecektir. Bu felsefeyi yansıtan şiirlerdir.

Cihan var olmadan ketmi ademde
Hak ile birlikte yekdaş idim ben
Yarattı bu mülkü çünkü o demde
Yazdım tasvirini nakkaş idim ben

ŞİR'Î

UYARI: Halk şiirinde aruz ölçüsüyle düzenlenmiş şiirler de vardır. Bunlar, Divan edebiyatının Halk edebiyatındaki etkisiyle olmuştur.

UYARI: Halk edebiyatında özel bir adla anılan ve aruzla oluşturulan bu yoldaki nazım biçimleri şunlardır:

- 1) **Divan (divanî)**
- 2) **Selis**
- 3) **Semaî**
- 4) **Kalenderî**
- 5) **Satranç**
- 6) **Vezn-i âhar**

B) DİVAN ŞİİRİ NAZIM BİÇİMLERİ VE TÜRLERİ

Beyitlerle Kurulanlar	Dörtlüklerle Kurulanlar	Bentlerle Kurulanlar
1) Gazel	1) Rubai	1) Terki-i bent
2) Kaside	2) Murabba	2) Terc-i bent
3) Mesnevi	3) Tuyuğ	3) Muhammes (beşli)
4) Kıt'a	4) Şarkı	4) Müseddes (altılı)
		5) Müsebba (yedili)
		6) Müsemmen (sekizli)
		7) Mütessa (dokuzlu)
		8) Muaşşer (onlu)

BEYİTLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ

GAZEL	KASİDE	MESNEVİ	KIT'A
Arap edebiyatından alınmıştır.	Arap edebiyatından alınmıştır.	İran edebiyatından alınmıştır.	Arap edebiyatından alınmıştır.
Aşk, şarap, sevgilinin güzelliği konuları işlenir.	Birini övmek ya da yermek amacıyla yazılan şiirlerdir.	Aşk, din, tasavvuf konuları, destansal öyküler, öğretici konular, evlenme ve sünnet törenleri bu nazım biçimiyle işlenmiştir.	Felsefi ve sosyal konular, eleştiriler (hicivler) bu biçimin konusu olur.
5-15 beyitten oluşur.	33 – 99 beyitten oluşur.	Beyit sınırlaması yoktur.	2-12 beyitten oluşur.
Uyak düzeni aa / ba/ ca/ da...	Uyak düzeni aa/ ba/ ca/ da...	Uyak düzeni aa/ bb/ cc/ dd...	Uyak düzeni aa/ ba/ ca/ da...
Gazelerde konu bütünlüğü yoktur. Konu bütünlüğü olan gazellere yek-ahenk, her beyiti güzel olan gazellere yek-avaz gazel denir.	Kasidelerde konu bütünlüğü yoktur. Konu bütünlüğü olan kasidelere yek-ahenk, her beyiti güzel olan kasidelere de yek-avaz kaside denir.	Uzun soluklu konular işlendiğinden beyitler arasında konu bütünlüğü vardır. Divan edebiyatında roman ve öykünün işlevini üstlenmiştir.	Beyitler arasında konu bütünlüğü vardır.
İlk beyitine matla, son beyitine makta (tac beyit), en güzel beyitine beyt-ül gazel denir. UYARI: Sorularda matla beyitini bulmak için kafiye düzenine bakılır, makta beyitini bulmak için de şairin mahlasına bakılır.	İlk beyitine matla, son beyitine makta (tac beyit), en güzel beyitine beyt-ül kasid denir. UYARI: Sorularda matla beyitini bulmak için kafiye düzenine bakılır, makta beyitini bulmak için de şairin mahlasına bakılır.	Bir şairin beş mesneviden oluşan eserine "hamse" adı verilir. Hamse sahibi olmak şairler için övünç kaynağı sayılır. Ali Şir Nevai, Taşlıcalı Yahya, Şeyhülislam Yahya, Nev'izâde Atâyi hamse sahibi olan önemli şairlerimizdir.	Kıt'ada genellikle şairin mahlası yoktur. Dört beyitten fazla olan biçimine "kıt'a-i kebire" (büyük kıt'a) adı verilir.
Şairin adı/ mahlası, makta (son) beytinde geçer. Gazellerin özel bir adı yoktur, genellikle kafiye ya da redifleriyle adlandırılırlar.	Şairin adı/ mahlası, son ya da bir önceki beyitte geçebilir. Kasidelerin özel bir adı yoktur. Adlandırma nesib bölümünde işlenen konuya, kafiye ya da rediflere göre yapılabilir.	Türk edebiyatının ilk mesnevisi, Yusuf Has Hacip'in 11. yüzyılda yazdığı Kutadgu Bilig'dir.	
Fuzulî, Bâki, Şeyhülislam Yahya, Naili, Nedim... bu türün önemli şairleridir.	Kasidenin en ünlü sanatçıları şunlardır: Nef'i, Bâki, Fuzulî, Ahmet Paşa, Nedim...		

NOT 1)

MUSAMMAT GAZEL: Beyitleri ortadan ikiye ayırabilen, eş bölümlü vezinlerle yazılan gazellerdir. Bu gazelerde mısra ortasında da kafiye vardır.

Kamu bimarına **canan** dev-yı dert eder ihsan
Niçin kılmaz bana **derman** beni bimar sanmaz mı?

MÜSTEZAT GAZEL: Sözlük anlamı “artmış, arttırılmış, çoğalmış” tır. Bir uzun bir kısa mısranın art arda sıralanmasıyla oluşan özel bir gazel türüdür. Kısa dizeler konu bakımından uzun dizelere bağlıdır. Kısa dizelere “ziyade” denir.

Ol dem ki beni hun-ı şirişkim boşanuptur,
Derya bulanuptur.

NOT 2)

Tam bir kasidede şu bölümler bulunur:

- **Nesib (Teşbib):** Kasidenin başlangıç bölümüdür. Asıl konuyla ilgisi bulunmayan bir olay, yer, tabiat tasviri yapılır. (bahar, yaz, kış, saray, bahçe, at, bayram sabahı... vb)
- **Girizgâh:** Asıl konuya girişin yapıldığı bölümdür, tek beyittir.
- **Methiye:** Övgü bölümüdür. Kaside kimin için yazılmışsa o kişi etraflıca övülür: Allah, peygamber, padişah... Birçok beyitten oluşabilir.
- **Fahriye:** Şairin kendini övdüğü bölümdür. Bu bölüm her kasidede bulunmaz.
- **Tegazzül:** Kasidedeki ölçüye uygun olarak yazılan aşk ve şarap konulu gazeldir. Bu bölüm her kasidede bulunmaz.
- **Dua:** Övgüsü yapılan kişi için Tanrı'dan iyi dileklerde bulunulur.

NOT 3)

Kasideler konularına göre şu adları alır:

- **Tevhid:** Allah'ın birliğini anlatır.
- **Münacat:** Allah'a yalvarmak amacıyla yazılmıştır.
- **Na'at:** Peygamberi, dört halifeyi ya da diğer din büyüklerini öven kasidelerdir.
- **Methiye:** Devrin ileri gelenlerini över.
- **Hicviye:** Devrin yöneticilerini yeren kasidelerdir.
- **Mersiye:** Devrin ileri gelenlerinin ölümünden duyulan acıyı anlatan kasidelerdir.
- **Bahariye:** Bahar mevsiminin güzelliğini anlatan kasidelerdir.
- **İydiye:** Bayram günlerinin önemini ve güzelliğini anlatan kasidelerdir.
- **Cülûsiye:** Padişahın tahta çıkışını anlatan kasidelerdir.
- **Şitaiye:** Kış mevsiminin güzelliklerini anlatan kasidelerdir.

NOT 4)

Türk edebiyatında mesnevi biçiminde yazılmış önemli bazı eserler şunlardır:

Eserin Adı	Yazarı
Kutadgu Bilig	Yusud Has Hacip
Garipname	Aşık Paşa
İskendername	Ahmedi
Mevlid (Vesilet-ün Necat)	Süleyman Çelebi
Harname	Şeyhi
Leyla vü Mecnun	Fuzulî
Husrev u Şirin	Şeyhi
Mantık-ut Tayr (Farsçadan çeviri)	Gülşehri
Hüsn ü Aşk	Şeyh Galip
Hayriyye	Nabi
Rûbabname	Sultan Velet
Risalet-ün Nushiyye	Yunus Emre

DÖRTLÜKLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ

1) RUBAİ	2) TUYUĞ	3) ŞARKI	4) MURABBA
İran edebiyatından alınmıştır.	Divan edebiyatına Türklerin kazandırdığı bir nazım biçimidir.	Divan edebiyatına Türklerin kazandırdığı bir nazım biçimidir.	Arap edebiyatından alınmıştır.
Tek dördlükten oluşur. Uyak düzeni (aaxa) biçimindedir.	Tek dördlükten oluşur. Uyak düzeni (aaxa) biçimindedir.	3-5 dördlükte oluşur. Uyak düzeni abab/ cccb/ dddb... biçimindedir.	3-7 dördlükten oluşur. Uyak düzeni aaaa/ bbba/ ccca... biçimindedir.
Genellikle felsefî konular, aşk, şarap, din, tasavvuf... vb. konular işlenmiştir.	Tuyuğlarda rubai gibi felsefî konular, aşk, şarap, din, tasavvuf vb. konular işlenmiştir.	Aşk konusunu işleyen lirik ürünlerdir. Murabbadan doğmuştur.	Her konuda yazılır. Ancak, genellikle övgü, yergi konuları ile dinî, öğretici konularda yazılmıştır.
Rubainin en ünlü şairi İranlı Ömer Hayyam (12.yy)'dir.	Azeri ve Çağatay edebiyatlarında gelişmiştir. Ali Şir Nevai, Kadı Burhanettin, Nesimi... tuyuğlarıyla tanınmış şairlerimizdir.	Lale Devri'nde gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. En büyük şairi Nedim'dir. Cumhuriyet döneminde ise Yahya Kemal şarkılar yazmıştır.	Nedim ve Namık Kemal bu türde önemli şiirler yazmıştır.
Aruz ölçüsünün özel kalıplarıyla yazılır.	Aruzun failatün/ failatün/ failün kalıbıyla yazılır. Halk şiirinde "mani" biçiminin Divan edebiyatına yansımaları olarak kabul edilir.	Bestelenerek söylenir. Bentlerin hepsinde tekrarlanan dizelere "nakarat" denir. Halk şiirindeki "türkü" biçiminin Divan edebiyatına yansımaları olarak kabul edilir.	Terdi (dörtleme): Bir şairin bir gazelinin her beyitinin üstüne başka bir şairin ikişer dize eklemesiyle oluşan murabba türlerine denir.

BENTLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ

1) TERKİB-İ BENT:

- 7-10 beyitlik bentlerden kurulur.
- Bentler birbirine “vasıta adı verilen beyitlerle bağlanır. Vasıta beyitleri kendi aralarına kafiyelidir.
- Vasıta beytinin üstündeki beyitlerin tümüne “terkibhane” denir.
- Bentler gazel gibi aa/ ba/ ca/ da... biçiminde kafiyelenir.
- Bu nazım biçimiyle dini, felsefi konular, kişisel ve toplumsal bozukluklar, yergi ve ölüm konuları işlenir.
- Bâki'nin “Kanuni Mersiyesi” terkib-i bent şeklinde yazılmış en önemli şiirlerden biridir. Bağdatlı Ruhi ve Ziya Paşa bu nazım biçiminin usta şairleridir.

2) TERC-İ BENT:

- Biçim yönüyle terkib-i bende benzer. Ancak, vasıta beytinin hep aynı kalması yönüyle ondan ayrılır.
- Her bent “tercihane” ve vasıta olmak üzere iki bölümden oluşur.
- Daha çok dini konular işlenmiştir.
- Ziya Paşa bu nazım biçiminin en önemli şairidir.

3) MUHAMMES (BEŞLİ):

- Beşer dizelik bentlerden oluşan nazım biçimidir.
- Her konuda yazılır.
- En az 4, en çok 7 bentten oluşur.
- Kafiye düzeni (aaaa/bbbba/cccca) biçimindedir.
- Muhammes biçiminde şarkılar da yazılmıştır.

UYARI 1)

Müseddes (altılı), müsebba (yedili), müsemmen (sekizli), mütessa (dokuzlu) ve muaşşer (onlu) nazım biçimleri muhammesle aynı özelliklere sahiptir. Sadece bent sayıları farklıdır.

UYARI 2)

Muhammesin “tahmis, taştir ve tardiye” olmak üzere üç önemli biçimi vardır:

Tahmis (Beşleme): Bir gazelin her beytinin üstüne aynı ölçü ve uyakta üçer dize eklenerek yazılır.

Taştir: Bir gazelin her beytinin üstüne aynı ölçü ve uyakta üçer dize eklenerek yazılır.

Tardiye: Muhammesin özel bir biçimidir. Tardiye, sadece (mef'ûlü/ mefa'îlün/ fa'ûlün) kalıbıyla yazılır.

C) BATI EDEBİYATI NAZIM BİÇİMLERİ VE TÜRLERİ

1) TERZA-RİMA:

- İtalyan edebiyatına ait bir nazım türüdür. Ancak, Türk edebiyatına Fransız edebiyatından geçmiştir.
- Üçer dizelik bentlerden oluşur.
- Uyak düzeni (aba/ bcb/ cdc/ d) biçimindedir.
- Ünlü İtalyan şair Dante'nin “İlahi Komedi”sı bu nazım biçimiyle yazılmıştır.
- Türk şiirinde ilk defa Tevfik Fikret tarafından kullanılmıştır.

2) SONE:

- İtalyan edebiyatına ait bir nazım türüdür. Ancak, Türk edebiyatına Fransız edebiyatından geçmiştir.
- İki dördlük ve iki üçlükten oluşur. Toplam on dört dizedir.
- Uyak düzeni (abba/ abba/ ccd/ ede)
- Genellikle aşk konusu işleyen lirik şiirlerdir.

3) TRİYOLE:

- Fransız edebiyatından alınmıştır.
- On dizelik nazım biçimidir.
- Baştaki iki dizelik bölümden sonra , dörder dizelik iki bölüm gelir.
- Kafiye şeması (ab/ aaaa/ bbbb)

4) SERBEST MÜSTEZAT:

- Fransız edebiyatından alınmıştır.
- Hem hece hem de aruz ölçüsünün değişik kalıplarıyla yazılabilir. Ayrıca, aynı şiir içerisinde farklı kalıplar kullanılabilir.
- Uyak düzeni şairin isteğine bağlıdır.
- Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin ve Ahmet Haşim tarafından çok kullanılan bir nazım biçimidir.
- Türk edebiyatında serbest ölçüde bilinçli olarak şiir yazan ilk şair Cenap Şahabettin'dir.

5) BALAD:

- Fransız edebiyatından alınmıştır.
- Üç bentten oluşan nazım biçimidir. Kafiye düzeni ve örgüsü tüm bentlerde aynıdır.
- Acıklı aşk hikayeleri, peri masalları ve savaşlar baladların konusunu oluşturur. Belli bir ezgiyle söylenen baladlar, Türk halk edebiyatındaki türküyeye benzer.

SÖZ SANATLARI

A) Mecaz Anlama Dayalı Sanatlar	B) Söze (Sese) Dayalı Sanatlar	C) Gerçek Anlama Dayalı Sanatlar
1) Teşbih (benzetme)	1) Cinas (Sesteşlik)	1) Tezat (Karşıtlık)
2) Mecaz-ı Mürsel (Düz Değişmece/Ad Aktarması)	2) Seci (İç Uyak)	2) Tevriye (İki Anlamlılık)
3) İstiare (Eğretileme/Deyim Aktarması)	3) Akis (Çaprazlama / Yansıtma)	3) Mübalağa (Abartma)
4) Kinaye (Değınmece)	4) Akrostiş	4) Hüsn-i Talil (Güzel Neden Bulma)
5) Teşhis (Kişileştirme)	5) Lebdeğmez (Dudakdeğmez)	5) Tenasüp (Uygunluk)
6) İntak (Konuşturma)	6) Aliterasyon (Ünsüz Yinelemesi)	6) Tecahül-i Arif (Bilmezlikten Gelme)
	7) İade	7) Terdit (Şaşıрма)
	8) Nida (Seslenme)	8) Telmih (Anımsatma)
		9) Leff ü Neşr (Sıralı Açıklama)
		10) Tedric (Dereceleme)
		11) Tekrir (Yineleme)
		12) Rücu (Geriye Dönüş)
		13) İrsal-i Mesel (Atasözü Söyleme)
		14) Kat' (Kesme)

A) MECAZ ANLAMA DAYALI SANATLAR

- 1) **TEŞBİH (BENZETME):** İki varlık ya da kavramın karşılaştırılarak kavram yönünden zayıf olanın güçlü olana benzetilmesi sanatıdır. Benzetmenin iki temel, iki de yardımcı olmak üzere dört ögesi vardır.

Temel ögeler: a) benzeyen b) kendisine benzetilen
Yardımcı ögeler: c) benzetme yönü d) benzetme edatı

Teşbih, benzetme ögelerinin kullanılış biçimine göre iki biçimde yapılabilir:

- a) **Tam Teşbih:** Benzetme ögelerinin tamamının kullanıldığı teşbih sanatıdır.

- Burada doğa resim gibi pürüzsüzdür.
- Cennet gibi güzel yurdumuza kavuştuk.
- Hava kurşun gibi ağır.
- Değirmen misali döner başım.

- b) **Teşbih-i Belig (Güzel Benzetme – Açık Benzetme):** Yalnızca benzeyen ve kendisine benzetilen ögeleriyle yapılan teşbih sanatıdır.

- Gül yüzün gülmüyor, söyle dilber nedendir?
- Saçların parmaklık, gözlerin gardiyan oldu.
- Zeytin gözlüm sana n'ettim, n'eyledim?

- 2) **MECAZ-I MÜRSEL (AD AKTARMASI / DÜZ DEĞİŞMECE):** Benzetme amacı güdülmeden bir sözün başka bir söz yerine kullanılmasına denir. Kendi anlamı dışında kullanılan sözcük ile gerçek anlamı arasında parça – bütün, iç – dış, sanatçı – yapıt, yer – insan, yön – insan... vb. bakımdan anlam ilgisi söz konusudur.

- O gün bütün sokak piknikteydi.
- Bu tür konularda nedense Anadolu'nun görüşü alınmıyor.
- Erzurum, o yüce insanı bekliyor.
- Okulun yerini şu kahveye soralım.
- Türkiye, Dünya Kupası'na katılma hakkını son maçta kaybetti.
- Ekranlarda sürekli aynı yüzleri görmekten bıktık.
- Bu listedekilerin tümü usta kalemlere ait eserlerdir.
- Yasanın Çankaya'dan dönmesi bekleniyor.
- Cebini versene evi arayayım.

Biraz önce dersten çıktım.

Bugün yine kırmızı giymişsin.
Bir gemi yanaştı Samsun'a

- 3) **İSTİARE (EĞRETİLEME / DEYİM AKTARMASI):** Teşbihin temel öğelerinden yalnız biriyle yapılan benzetmedir. Bir varlığın geçici olarak başka bir varlığın özelliğini almasıdır. İki biçimde yapılabilir:

a. Açık İstiare: Sadece kendisine benzetilenle yapılan istiaredir. Bir başka deyişle, benzetme ilgisi kurarak bir sözü başka bir söz yerine kullanmaya denir.

- Melek kızım ağlamış mı? (Teşbih)
Meleğim ağlamış mı? (açık istiare)
- Gül yanaklım, kiraz dudaklım özlemin yangın yeri. (teşbih)
Gülüm, kirazım özlemin yangın yeri. (açık istiare)
- Şakaklarıma kar mı yağdı ne var? (Kar, şakaklardaki beyazlık yerine kullanılmış.)
- Yuveyı yapan dişi kuştur. (Dişi kuş, kadın yerine kullanılmış)
- Havada bir dost eli okşuyor tenimizi. (Dost eli, rüzgar yerine kullanılmış.)
- Sallanarak geçen gonca aklımı aldı.
- Saçlarına yıldız düşmüş, koparma anne;
- Bir med zamanı ortalık kurşunla örtülü.
- Sabahtan uğradım ben bir fidana.
- Sabret inci tanem, döneceğim mutlaka.

b. Kapalı İstiare: Sadece benzetme yönüyle yapılan istiareye denir. Kapalı istiarede “aktarmalar” vardır: İnsandan – doğaya, doğadan – insana, doğadan – doğaya, soyuttan – somuta.

- Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilal! (İnsandan – doğaya aktarma / Kişileştirme)
- Siyah bir gece, orman sükun içinde uyuyor. (İnsandan – doğaya)
- Askerlerimiz kükreyerek siperlerinden çıktılar. (Doğadan insana aktarma)
- Bir aslan miyav dedi. (Doğadan doğaya)
- Minik fare kükredi. (Doğadan doğaya)
- Zamanın nabzını dinle. (Soyuttan somuta)
- İçimde damla damla bir korku birikiyor. (Soyuttan somuta)

UYARI: Kendisine benzetileni “insan” olan; yani insandan doğaya aktarma yöntemi ile kapalı istiare yapılmışsa orada aynı zamanda teşhis (kişileştirme) sanatı da vardır. Aynı zamanda, teşhis (kişileştirme) sanatının olduğu her yerde kapalı istiare vardır.

- Tekerlek yollara bir şeyler anlatıyor. (istiare + teşhis)

- 4) **KİNAYE:** Bir sözü hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek biçimde kullanma sanatıdır. Kinayede asıl söylenmek istenen mecaz anlamdır.

Onu tanımayanlar sanıyor kaçık,
Tanıdık tanımadık aleme eli açık.

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.
Gül dikensiz olmaz.

Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

Ayağımı yorganına göre uzat

Bulamadım dünyada gönüle bir mekan
Nerde bir gül bitse etrafı diken

Ucuz yaşamalısın hayatı
Uğraşmasız, kolay
Atın ardında gider
Büyürken tay

- 5) **TEŞHİS (KİŞİLEŞTİRME):** İnsana ait özelliklerin insan dışındaki varlıklara aktarılmasına teşhis denir. Aşağıdaki örneklerde aynı zamanda “kapalı istiare” de vardır.

“Kolun açmış yollarım gözlüyor,
Benim sadık yarım kara topraktır.”
“Rüzgar susmuş ses vermiyor nedendir?”
“Bahçemde açılmaz seni görmezse çiçek
Sahil seni, akşam seni, rüzgar seni bekler.”
“O gün bugün hep sessiz ağlaşırlar geceler,
Ruhumla bir dost gibi anlaşılırlar geceler.”
“Senin tutkunla Mecnun geziyor, güneş ve ay.”
“Susamış yıldızlar, iner göllere.”

“Açtın dertlerinin kanattın beni
Altında türküler düzdüğüm ağaç.”
“ Ne vakit Maçka’dan geçsem
Limanda hep gemiler olurdu
Ağaçlar kuş gibi gülerdi.” (A. İlhan)
“Yalnızken üşüyen bir köy gördüm.”
“Güzel gitti diye pınar ağladı.”
“Ufukta günün boynu büküldü.”
“Ninniler söyledim bir serin dere.”

6) **İNTAK (KONUŞTURMA):** İnsan dışındaki varlıkların konuşTURULMASINA intak sanatı denir. İntak sanatının olduğu yerde her zaman teşhis vardır.

Kalem feryat eder, aĐlar mürekkep:
“Beni cahil eline bırakma ya Rab!”

GüĐüm birgün testiye
- Yola çıkalım, dedi.
Testi “korkarım” dedi.
Evde kalmak istedi.

Dal bir gün dedi ki tomurcuĐa:
- Tenimde bir yara işler gibisin.

7) **TARİZ (İĞNELEME / SİTEM):** Bir kimseyi iğnelemek amacıyla bir sözün karşıt anlamını düşündürecek biçimde kullanmaya tariz sanatı denir. Dokunaklı söz söyleme sanatıdır. Tarizde bir söz ya da kavram asıl anlamının tam tersi anlamıyla kullanılır.

- Aferin çok iyi çalışmışsın; iki günlük işi bir haftada bitirememişsin.
- “Aferin oĐlum Ahmet,
Bu yolda devam et!
HerifçioĐlu Sen Mişel’de koyuvermiş sakalı
Neylesin bizim köyü,
Nitsin Mahmut Makal’ı.” (B.R. EyüpoĐlu)
(Şiirde “ Bu yolda devam et!” sözü tarizli kullanılıyor. Ahmet, Fransa’ya gidince köyünü, ülkesini unutmuş; gününü gün etmeye başlamıştır. Şair, oğlunun bu tutumunu eleştiriyor.)
- Yahu senden ses seda çıkması için bizim evden cenaze çıkması mı lazım?
(M. Akif, Mısır’dayken uzun zamandır görüşemediği bir arkadaşından annesinin ölümü üzerine mektup alır ve cevaben de yukarıdaki cümleyi yazar.)
- Bir nasihatim var zamana uygun
Tut sözümü yattıkça yat, uyanma
Meşhur bir kelimedir: Sen kazan, sen ye
El için yok yere ateşte yanma
- Bu hızla gidersen kaplumbağayı geçeceksin!

UYARI: Tariz söz sanatı, aynı zamanda cümlede anlam konusundaki “kinayeli anlatım” başlığının söz sanatlarındaki karşılığıdır.

B) SÖZE DAYALI SÖZ SANATLARI

1) **CİNAS (EŞESLİLİK):** Sesteş sözcüklerin birlikte kullanılmasıyla yapılan söz sanatıdır.

- Gayet çoktur, değil benim yaram az
Bana yârdan gayrı cerrah yaramaz
Dilim seni dilim dilim dileyim.
- Bülbülün çilesi yanmakmış güle,
Ömürler geçiyor aĐlaya güle.
Almadan,
Kokun aldım almadan,
Bir de yüzün göreyim
Tanrı canım almadan.

2) **SECİ (İÇ UYAK):** Düz yazıda kullanılan uyaktır. Daha çok divan edebiyatı süslü nesir örneklerinde görülür.

- Dil sözü kulaklara verir, kalem uzaklara.
İlahi! Kabul senden, red senden. İlahi! Şifa
Ey gözlerin nuru, ey gönüllerin süruru,
senden, derd senden... İlahi! İman verdin,
başımızın tacı, ehli dilin miracı, gönül hanesinin
daim eyle; ihsan verdin, kaim eyle...
ziyası, dil hastasının şifası...
(Sinan Paşa’dan)

3) **AKİS (ÇAPRAZLAMA / YANSITMA):** Cümle ya da dizedeki söz sırasını bir öncekinin tam tersi olarak düzenleyip tekrarlama sanatıdır.

- Her köyün delisi, her delinin de bir köyü vardır.
-Cennet gibidir yüzün, yüzün gibidir cennet,
Adem doymaz sana, sana doymaz adem.
- Yüzün bir başka hüzün, hüzün bir başka yüzün.
-Her inişin bir yokuşu, her yokuşun bir inişi vardır
-Yemek için yaşamalı, yaşamak için yemeli.

4) **AKROSTİŞ:** Dizelerin ilk harfleri yukarıdan aşağıya sözcük oluşturan şiirlerde kullanılan sanattır.

Seviyorum ama kimi
En tatlı birisini
Nasıl anlatsam sana
İlk harflere baksana

5) **LEBDEĞMEZ (DUDAKDEĞMEZ):** İçinde “b, p, m, f, v” gibi dudak ünsüzleri bulunmayan sözcüklerle yazılan şiirlere “lebdeğmez” denir. Bu sanatı daha çok Halk edebiyatı ozanları kullanmıştır.

“Aşıklar söylenen sözden alırsa
İnsanlar içinde hastan sayılır
Hakikat dersini özden alırsa
Yaratan Tanrı’ya dosttan sayılır” (Selmanî)

6) ALİTERASYON (SES TEKRARI): Söze güzellik ve ahenk katmak amacıyla aynı ünsüz harflerin ya da hecelerin sıkça tekrar edilmesine aliterasyon denir.

“Beni bende demen bende değülem
Bir ben vardır bende benden içerü.”

*("b / d" ünsüzleriyle aliterasyon yapılmış.)

“Eylülde melul oldu gönül soldu da lale,
Bir kaküle meyletti gönül geldi bu hale.”

*("l" ünsüzüyle aliterasyon yapılmış.)

7) ASONANS (ÜNLÜ YİNELEMESİ): Şiirlerdeki ünlülerin benzer seslerden seçilmesiyle sağlanan uyumdur.

Denizler kadar derin bir deniz hasreti vardır
içimde.

*(e / a sesleri asonanstır.)

Sev seni seveni
Hak ile yek sansa bile
Sevme seni sevmeyeni
Mısır'da sultan olsa bile

*(e / i sesleri asonans; "s" sesi aliterasyon)

8) İADE: Bir şiirde bir dize ya da beytin son sözcüğünü bir sonraki dize ya da beyitte ilk sözcük olarak kullanma sanatıdır.

“Anacığımın elleri,
Elleri kimi zaman el kalır.”

9) NİDA (SESLENME): Yazarın çok duygulanmasına, çok heyecanlanmasına yol açan olayları, kavramları ya da varlıkları gözünün önüne getirip onlara seslenmesidir.

Ey talih! Ölümünden de beterdir bu karanlık
Ey aşk! O gönüller sana meyl oldular artık
Ey vuslat! O aşıkları efsununa ram et!
Ey tatlı ve ulvi gece! Yıllarca devam et!

C) GERÇEK ANLAMA DAYALI SANATLAR

1) TEZAT (KARŞITLIK): Anlam bakımından iki karşıt kavram, düşünce, hayal, duygu... vb. bir arada kullanılması sanatıdır.

- Neden böyle düşman görürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar.
  - Ağlarım hatıra geldikçe gülüşmelerimiz.
  - Neşen ben olayın kederin varsa.
  - Ellere uzaktan bak, bana yakın gel.
- “Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabip
Kılma derman kim helakım zehr-i dermanımdadır.”
Karlar altında ilk baharım ben.
İçimde kor donar, buzlar tutuşur
Yağan ateş midir, kar mıdır bilmem.

2) TEVRİYE (İKİ ANLAMLILIK): Birden çok anlamı olan bir sözcüğü, akla gelen anlamıyla kullanır gibi görünerek uzak anlamını düşündürmeye tevriye denir. Bu kullanımda her iki anlam da gerçek anlamdır.

Ayrıca tevriyede genellikle sestış sözcükler arasındaki yazım benzerliğinden ve anlam farklılığından yararlanır. Tevriyede mecaz anlam yoktur, bu yönüyle de kinayeden ayrılır.

- Örtün üstüme örtün serin karanlıkları
  - Yâr beni göğsünde bir gül sayardı,
Yâr benden incinir şimdi.
  - Gül yağını eller sürünür çatlasa bülbül
- Sordum nigarı dediler ahbab
Semt-i Vefa'da doğru yoldadır.
Bir buse mi bir gül mü istersin dedi gönlüm
Bir nim tebessümle o afet gülü verdi.

3) MÜBALAĞA (ABARTMA): Anlatılan bir olayı ya da varlığı olduğundan çok büyük ya da küçük gösterme sanatına denir.

- “Vurdukça efelerin yere çıplak dizleri,
Korkudan dağların uçuyor benizler.”
  - “Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır,
Bugün posta günü canım sıkılır.”
- “Sözün şiirlerin mükemmelidir,
Yüzün çiçeklerin en güzelidir.”
“Dünyanın güzelliği senden arta kalandır,
Seni sevmekten gayrı her ne varsa yalandır”

4) HÜSN-İ TALİL (GÜZEL NEDENE BAĞLAMA): Bir olayı ya da olguyu gerçek sebebi yerine daha güzel bir sebeple açıklamaya Hüsn-i Talil denir.

- Bakmaz mısın Karac' oğlan haline
Garip Bülbül konmuş gülün dalına
Kadrin bilmeyenler alır eline
Onun için eğri biter menevşe
  - Selamın geçiyor besbelli,
Yeşermiş telgraf direkleri
- Sen yoksun diye bahçemde güller açmıyor.
O kadar çaldı ki yürekten
Türküler aşındırdı kavalı
“Yeni bir ülkede yem vermek için atlara
Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgarına”

5) TENASÜP (UYGUNLUK): Anlam bakımından birbirine uygun düşen sözcükleri bir dize ya da sözde bir araya getirme sanatıdır.

- “Bahar gelir yine karşı dağlara,
Mor menekşe, lale bitmek içindir.
Bülbül fiğan eder iner bağlara,
Bir gül goncasıyla yatmak içindir.”

“Kılıçla, mızrakla; topla, tüfekte
Başımız bir kere eğilmemiştir.”

“Bir gonca gülsün, açılırsın sen yaprak yaprak
Seni yetiştirdim diye mutludur hava, su, toprak”

6) TECAHÜL-İ ARİF (BİLMEMEZLİKTE GELME): Nedeni bilinen bir durum, olay ya da düşünceyi bilmiyor görünme sanatıdır. Şairler, bu sanatı yaparken genellikle mübalağa (abartma) ve istifham (soru sorma) sanatlarından yararlanır.

- Evvel bahar yaz ayları gelende
Akar boz bulanık neden dereler?
- Zaman mı tükendi neden durdu saatler?
- Sular mı yandı neden tunca benziyor mermer?

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah’ım bu çizgili yüz?
Dün gece yoktu ki
Bu dağ buraya nasıl gelmiş?

“Su insanı boğar, ateş yakarmış,
Her doğan günün bir dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlanmış.”

7) İSTİFHAM (SORU SORMA) : Sözü, bilinmeyen cevap istemişçesine değil de daha çok dikkat çekmek ve duyguyu kuvvetlendirmek amacıyla soru şeklinde söylemek sanatıdır.

- Alınır kal’a mı göğsündeki kat kat iman?
Hangi kuvvet onu, haşa edecek kahrına râm?
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda, fişkıracak toprağı sıksan şüheda!
(...)

8) TERDİT (BEKLENMEZLİK / ŞAŞIRTMA): Sözü beklenmeyen bir sonuca götürerek okuyucuyu şaşırtmayı amaçlayan bir sanattır.

Dişin mi ağrıyor;
Çek kurtul
Başın mı ağrıyor?
Bir çeyreğe iki aspirin.
Verem misin?
Üzülme, onun da çaresi var:
Ölür gidersin.

İndim yarin bahçesine,
Parsellenmiş.

“Dünyanın en ağır işçisi benim
Gün yirmi dört saat
Seni düşünürüm.”

*(Bu dizelerde aynı zamanda mübalağa sanatı da vardır.)
İnsanın çok büyük bir düşmanı vardır: kendisi.

9) TELMİH (HATIRLATMA/ANIMSATMA): Anlatım sırasında önceden olmuş bir olayı, tanınmış bir kişiyi, yaygın bir düşünceyi kullanarak onu hatırlatma sanatıdır.

- Pir Sultan’ım ah etti de gülmedi,
Aradı derdine derman bulmadı,
Hak uğruna başın verdi dönmedi,
Ferhat şu dağları delenden beri.
- İnsan bir yanınca kerem misali yanmalı.
- Deliyim, gözü kara deliyim
Yakarım Roma’ yı da yakarım

İnsanız, en şerefli mahlukuz
Deyip de pek fazla
Övünmemiz haksız
Atamız elma çaldı cennetten
Biz o hırsızların çocuklarıyız.

Ne büyüksün ki kanın kurtarıyor tevhidi,
Bedr’in aslanları ancak bu kadar şanlı idi.

10) LEFF Ü NEŞR (SARMA VE YAYMA / DİZİLİ SIRALAMA): İki ya da daha çok kavramı andıktan sonra onlarla ilgili kavramları sıralamaktır. Genellikle bir beyit içinde birinci dizede birkaç kavramı andıktan sonra, ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlikleri belirtme sanatıdır.

- Biz denizde kaptan, ovada çiftçi, şehirde esnaf olan,
Biz gemi yürüten, tarla süren, alış veriş yapan.

Ben bir sedefim sen ebr-i nisan¹,
Ver katreler² al dürr-i galtan³.

- Gönlümde ateştin gözüm de yaştın,
Ne diye tutuştun ne diye taştın.
- İşte gördüğünüz üzere savaş ve barış,
Bir elimizde kan dökücü mızrak, bir elimizde
Zeytin dalı.

UYARI: Leff ü Neşr sanatının olduğu her yerde “Tenasüp Sanatı” da vardır. Ancak; tenasübün olduğu her yerde Leff ü Neşr sanatı yoktur.

11) TEDRİC (DERECELEME): Belirli kavramları derece gözeterek küçükten büyüğe veya büyükten küçüğe doğru sıralama sanatıdır. Tedric yapılırken kavramlar belli bir sıra gözetilerek anlatılır.

- Hapishanede değil bir yıl; bir ay, bir gün hatta Bir saat bile geçmek bilmez Bir mih bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır, Bir at bir insan kurtarır, bir insan bir vatan kurtarır
- Geçsin günler, haftalar, aylar, mevsimler,yıllar, Zaman sanki bir rüzgar ve bir su gibi aksın.

12) TEKRİR (TEKRARLAMA/YİNELEME): Anlatıma güç kazandırmak amacıyla bir cümlede veya arka arkaya gelen cümlelerde bir ya da birden çok sözcüğün yinelenmesi ile oluşan söz sanatıdır.

- Kaldırımlar ıstırap çekenlerin annesi, Kaldırımlar içimde yaşamış bir insandır, Kaldırımlar duyurur sükun içinde seni, Kaldırımlar içimde uzayan bir lisandır. Kimsesiz hiç kimse yok, her kimsenin var kimsesi Kimsesiz kaldım medet ey kimsesizler kimsesi
Gül gül dedi bülbül güle gül gülmedi gitti, Gül bülbüle bülbül güle yar olmadı gitti.
- Beni bende demen bende değilim Bir ben vardır bende benden içerü Ey varlığı varı var eden var.

13) RÜCU (DÖNÜŞ/CAYMA): Rucu, anlatımdan geri dönmek suretiyle önceki söylenenleri güçlendirme sanatıdır. Rucuda önceki söylenenlerden vazgeçme anlamı yoktur, tersine önceki söylenenleri pekiştirme amacı vardır.

- Severim seni canım gibi dedim, hata dedim, Ne miktarı ola canın ki benzetem seni cana. “Erbab-ı teşâür çoğalıp şair azaldı, Yok, öyle değil, şairin ancak adı kaldı.”
- Alnın bir sitare-i nev, yok bir afitab

14) İRSAL-İ MESEL (ATASÖZÜ SÖYLEME): Şiirde herkesçe bilinen atasözü veya özdeyişlere yer verme sanatıdır.

- Balık baştan kokar demiş atalar Tok olanlar bilemez çektiğini aç kalanın, Artık kuyruğu da koktu emm’oğlu Sırtı pek kimseye ahval-i şitâ yaz görünür.

4) KAT’ (KESME): Sözü, etkiyi arttırmak amacıyla arkası kendiliğinden anlaşılacağı ve susmanın söylemekten etkili olacağı bir noktada kesmeye “kat” denir. Bu sanat daha çok düz yazı ve serbest şiirde kullanılır.

- “garibim ne bir güzel var kalbimi avutacak bu şehirde ne de tanıdık bir çehre bir tren sesi duymaya göreyim iki gözüm iki çeşme...” (O.Veli Kanık) “Bu dağın çilesi dolmaz, Bu dağın çiçeği solmaz Bu dağ bir ... Sus şair, Hepsini demek olmaz!” (H.Nusret Zorlutuna)

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

A) İslamiyet’in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı	B) İslami Kültürün Etkisindeki Türk Edebiyatı	C) Batı Edebiyatı Etkisindeki Türk Edebiyatı
1) Sözlü Dönem Türk Edebiyatı • Koşuk • Sagu • Sav • Destan	1) Halk Edebiyatı • Anonim Halk Edebiyatı • Aşık Edebiyatı • Tasavvuf Edebiyatı (Tekke)	1)Tanzimat Edebiyatı (1860-1896) 2) Servet-i Fünun Edb. (1896-1901) 3) Fecr-i Âti Edb. (1909-1911) 4) Millî Edb. (1911-1923) 5) Cumhuriyet Dön. Edb. (1923-...)
2) Yazılı Dönem Türk Edebiyatı • Göktürk Yazıtları • Uygur Metinleri	2) Divan Edebiyatı (Klasik Türk Edebiyatı)	

A) İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN ÖNCEKİ TÜRK EDEBİYATI

1) Sözlü Dönem Türk Edebiyatı:

Türklerin yazıyı henüz kullanmadıkları dönemde oluşmuş bir edebiyattır. Olağanüstü olayları anlatan destanlarda bu dönemin ürünleridir.

Özellikleri:

- Şiirlerde din, doğa güzelliği, insan sevgisi, yiğitlik, ölüm gibi konular işlenmiştir.
- Şiir söyleyen kişilere “ozan, kam, baksı, şaman, oyun” gibi adlar verilmiştir. Bu dönemin şairleri genellikle din adamlığı görevini de üstlenmiştir.
- Şiirlerde hece ölçüsü kullanılmıştır.
- Nazım birimi dördüktür. Uyak düzeni aaab/cccb/dddb... biçimindedir.
- Genellikle yarım kafiye ve rediflere yer verilmiştir. Aliterasyon ve asonanslara bolca rastlanır.
- Eserlerde kullanılan dil, yabancı etkisinden uzaktır.
- Şiirler kopuz denilen bir saz eşliğinde söylenir.
- Aprunçur Tigin, Kül Tarkan, Asığ Tutung bilinen ilk Türk şairlerinden bazılarıdır.
- Yug: Çok sevilen birinin ölümü üzerine düzenlenen cenaze törenine denir.
- Sığır: Avin bereketli olması için yapılan dinsel törenlere denir.
- Şölen: Geleneksel öküz avından sonra düzenlenen eğlence ve ziyafet törenine denir.

Dünya Edebiyatındaki Başlıca “Doğal Destanlar”

Şehname	İran Destanı
İlyada / Odessa	Yunan Destanı
Gılgameş	Sümer Destanı
Ramayana/ Mahabharata	Hint Destanı
Kalevela	Fin Destanı
Robin Hood	İngiliz Destanı
Niebelungen	Alman Destanı
İgor	Rus Destanı
Şinto	Japon Destanı
Chanson de Roland	Fransız Destanı
Le Cid	İspanyol Destanı

2) Yazılı Dönem Türk Edebiyatı

Türklerin En eski yazılı eserleri 6.yy'daki “balbal” adı verilen Yenisey yazıtlarıdır. Ancak mezar taşları üzerindeki bu yazıtlar okunmadığı için belge niteliği taşımamaktadır. Bu nedenle 8.yy'daki Göktürk yazıtları, Türk tarihi ve edebiyatının ilk yazılı ürünleri olarak kabul edilmektedir.

Bu dönemin başlıca özellikleri şunlardır:

- Dönemin ürünlerinde Göktürk ve Uygur alfabesi kullanılmıştır.
- Hem dini hem de din dışı konularda ürünler yazılmıştır.

Sözlü dönemin başlıca edebiyat ürünleri:

- KOŞUK:** Genellikle yiğitlik, aşk ve doğa sevgisini işleyen, hecenin değişik kalıplarıyla ve dördüklük biçiminde söylenen şiirlerdir. Sığır, şölen gibi törenlerde söylenir. Uyak düzeni aaab/cccb/dddb... biçimindedir. İlk koşuk örneklerine Kaşgarlı Mahmut'un “Divan-ı Lügat-it Türk” adlı eserinde rastlanmıştır.
- SAGU:** Ölenler için düzenlenen yug törenlerinde okunan yas şiirlerine denir. Ağıt ve mersiye türünün ilk örnekleri sayılır. Ölen kişinin kahramanlıkları, iyilikleri, cömertliği ve ölümünden duyulan üzüntü dile getirilir. En bilinen örneği, Alp-Er Tunga Sagusudur. Alp-Er Tunga, Firdevsi'nin ünlü destanı “Şehname” de Afrasiyap adıyla geçen İskit Hakanıdır.
- SAV:** Sav olarak adlandırılan bu ürünler bugünkü anlamda “atasözü”dür. Uzun gözlem ve deneyimlerin sonucunda söylenmiş, gerçekleri yansıtan sözlerdir.
- DESTAN:** Bir ulusun yaşamını yakından ilgilendiren savaş, göç, tarih ve toplum olaylarını anlatan uzun manzum öykülerdir.
  - Doğal Destanlar:** Halkın meydana getirdiği destanlardır. Bunlar; oluş, yayılma ve toplanıp derlenme olmak üzere üç aşamada meydana gelir. Doğal destanlar, son aşamada bir destan şairi tarafından yazıya aktarılır.
  - Yapay Destanlar:** Bazı şair ve yazarlar, kendi uluslarına ait tarihi bir olaydan yola çıkarak destan yazar. Yapay destan denilen bu destanlarda yazarlar kendi duygu ve düşüncelerini yansıtır

Dünya ve Türk Edebiyatındaki Başlıca “Yapay Destanlar”

Selçukname	Yazıcıoğlu
Genç Osman Destanı	Kayıkçı Kul Mustafa
Üç Şehitler Destanı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
Çakır'ın Destanı	Fazıl Hüsnü Dağlarca
Çanakkale Destanı	Mehmet Akif Ersoy
Şeyh Bedrettin Destanı	Nazım Hikmet Ran
Kuvayı Milliye Destanı	Nazım Hikmet Ran
Kurtarılmış Kudüs	T. Tasso (İtalyan şair)
Kaybolmuş Cennet	J. Milton (İngiliz şair)
İlahi Komedy	Dante (İtalyan şair)
Çılgın Orlando	Ariosto (İtalyan şair)
Aenei	Virgilius (İtalyan şair)

- Şiirlerde nazım birimi dördüklük, ölçü ise hece ölçüsüdür.
- Göktürkçe ile ortaya konulan eserlerde dil, yabancı etkilerinden uzaktır. Ancak, Uygurca metinlerde yabancı kültürlerin etkileri yer yer görülür.
- Hem halk diline dayalı bir anlatım (Vezir Tonyukuk Kitabesi), hem de sanatlı bir nutuk diliyle yapılan anlatım (Kültigin ve Bilge Kağan Kitabeleri) kullanılmıştır.
- Bu döneme ait Uygurca yazılmış savlar (atasözleri) ve Oğuz Kağan destanının metni bulunmaktadır.

Göktürk (Orhun) Yazıtlarının Özellikleri:

- Bu yazıtlar; Vezir Tonyukuk (720), Kültigin (732), Bilge Kağan (735) anıtları olmak üzere üç tanedir.
- Anıtların yazarı Yulug Tigin'dir.
- Dil, yabancı etkilerinden uzak ve yalın bir Türkçedir.
- Türk ulusunun benliğini unutmaması ve birlik olması, düşmanın tatlı sözüne ve hediyelerine aldırması gerektiği vurgulanmaktadır.
- Bu yazıtlardan ilk defa 13.yy'da İlhanlıların tarihçisi Cüveyni "Tarih-i Cihan – Kûşa" adlı eserinde söz etmiştir. Daha sonra bu yazıtlar bilim dünyasına İsveçli bir subay olan Strahlenberg tarafından tanıtılmış ve Danimarkalı bilgin Thomsen tarafından da 1893'de okunmuştur. Yazıtların tamamının okunması 1922'de tamamlanmıştır.

Uygur Yazısıyla Ortaya Konulan Ürünler:

- Uygur alfabesiyle yazılan önemli iki eser Altun Yaruk (Altın Işık) ve Sekiz Yükme (Sekiz

Yığın)'dır. Bu eserlerde Budist ve Maniheizt hikayelere yer verilmiştir.

- Şiirleri ele geçen ilk Türk şairi Aprınçur Tigin, Uygurların ilk döneminde ve Maniheizmin etkili olduğu çevrelerde yetişmiştir. Bu şairin ilk aşk şiiri ile dinsel içerikli bir şiiri ele geçirilmiştir.

TÜRK DESTANLARI VE ÖZELLİKLERİ

- Gerçek ve olağanüstü olaylar karışıktır.
- Olaylar genellikle belli bir coğrafya üzerinde geçer, zaman tahmin edilebilir.
- Kullanılan dil yabancı etkilerden uzaktır.
- Manzum eserlerdir, dörtlük biçimindedir. Ancak, mensur olanlar da vardır.
- Kafiye, redif ile aliterasyon ve asonanslara yer verilir.
- Tarihi, dini ve milli değerler bu destanlarda yer bulur

TÜRK DESTANLARI

A) İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Destanları	B) İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Türk Destanları
1) Yaratılış Destanı: Orta Asya Türk topluluklarının evrenin nasıl var olduğuyla ilgili inanç ve düşünceleri yansıtır. Hangi Türk boyuna ait olduğu bilinmemektedir. 19.yy'da W.Radloff tarafından Altay Türklerinden derlenmiştir	1) Manas Destanı: Manas adındaki bir kahramanın kâfirlerle savaşı anlatılır. 11 ve 12. yy'da Kırgız Türkleri arasında oluşmaya başlamıştır. Çokan Töre ve Alman bilgin W. Radloff 1885'te destanın tamamını derleyip yayınlamıştır. Manzum bir eser olan Manas Destanı 400 bin mısradan oluşmaktadır. Bu yönüyle de Dünya edebiyatının en uzun destanı kabul edilmektedir. 7'li hece ölçüsüyle yazılan destanda genellikle yarım kafiye ve aliterasyonlara yer verilmiştir.
2) Saka (İskit) Destanları: - Alp-Er Tunga Destanı: M.Ö 7.yy'da yaşadığı sanılan hükümdar Alp-Er Tunga'nın Türk-İran savaşlarındaki kahramanlıkları anlatılır. - Şu Destanı: M.Ö 4.yy'da hükümdar Şu'nun Büyük İskender'le yaptığı savaşlardaki kahramanlıkları anlatılır.	2) Köroğlu Destanı: Bu destanın Anadolu, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'da söylenmiş 24 ayrı biçimi vardır. 16.yy'daki yazılı kaynaklara göre Köroğlu'nun asıl adı Ruşen Ali'dir. Köroğlu'nun Bolu Beyi'ne karşı verdiği mücadele anlatılır.
3) Hun-Oğuz Destanları: - Oğuz Kağan Destanı: Hun hükümdarı Mete'nin kahramanlıkları ve Orta Asya'da Türk birliğini nasıl kurduğu anlatılır. - Attila Destanı: Avrupa Hun İmparatoru Attila'nın kahramanlıkları anlatılır.	3) Satuk Buğra Han Destanı: İlk Müslüman Türk Devleti Karahanlılar'ın hükümdarı olan Satuk Buğra Han'ın kâfirlerle yaptığı savaşlar anlatılır.
4) Göktürk Destanları: - Bozkurt Destanı: Bir savaş sonucunda yok olmayla karşı karşıya kalan Göktürklerin bir dişi kurttan yeniden türeyişleri anlatılır. - Ergenekon Destanı: Bir yenilgi sonucunda Ergenekon'a sığınan Göktürklerin demirden bir dağı eriterek Ergenekon'dan çıkışları ve düşmandan öç alışları anlatılır. Bu destan 13.yy'da Moğol tarihçisi Reşidüddin tarafından yazıya geçirilmiştir.	4) Seyyit Battal Gazi Destanı: Müslüman Türklerin Anadolu'ya yaptıkları akınlar anlatılır. Esas kahramanlar Battal Gazi ve Malatya Beyi Ömer'dir.

5) Uygur Destanları: - Türeyiş Destanı: Uygur Türklerinin soylarının kaynağı ile inanç ve düşünceleri anlatılır. Göktürklerin Bozkurt Destanı'yla benzerlik gösterir. - Göç Destanı: Uygur Türklerinin ulusal birliğini sağlayan tıslın bozulunca ana yurtlarını bırakıp güneybatıya göç edişleri anlatılır. - Mani Dininin Kabulü Destanı: Uygur Türklerinin Mani dinini nasıl kabul ettikleri ve bu dine ait inanışlar anlatılır.	5) Danişment Gazi Destanı
6) Siyenpi Destanları: Türk boylarından olan Siyenpilerin kahramanlıkları anlatılır.	6) Cengiz Han Destanı
	7) Timur Destanı

İSLAM KÜLTÜRÜ ETKİSİNDEKİ İLK ESERLER (GEÇİŞ DÖNEMİ ESERLERİ)

KUTADGU BİLİG (Yusuf Has Hacip)	DİVAN-I LÜGATİ'T-TÜRK (Kaşgarlı Mahmut)	ATABET'ÜL HAKAYIK (Edip Ahmet Yükneki)	DİVAN-I HİKMET (Hoca Ahmet Yesevi)
1070'te Karahanlı hükümdarı Tabgaç Buğra Han' sunulmak amacıyla yazılmıştır. "Mutluluk veren bilgi" anlamına gelmektedir.	Araplara Türkçe öğretmek amacıyla 1072 – 1074 yılları arasında yazılmıştır. "Türk dilinin sözlüğü" anlamına gelmektedir.	12. yüzyılın başlarında Hakaniye Türkçesiyle yazılmıştır. "Gerçeklerin eşiği" anlamına gelmektedir.	12.yy'da Hakaniye Türkçesiyle yazılmıştır. "Bilgece söylenmiş sözlerin kitabı" anlamına gelmektedir.
Türk edebiyatında aruz ölçüsüyle yazılmış ilk eserdir. Ayrıca, eserde Türk şiirine özgü dörtlükler ve cinaslar vardır.	Türk dilinin ilk sözlüğü ve ilk dilbilgisi kitabı sayılır.	Ayet ve hadislere dayanarak İslam ahlakını öğretmeye çalışan didaktik bir eserdir.	Dini-tasavvufi konuları işleyen didaktik bir şiir kitabıdır.
6645 beyitten oluşur, mesnevi nasım biçimiyle yazılmıştır. Ayrıca, 173 tane de dörtlük bulunmaktadır.	Arapça olarak yazılan eserde 7500 Türkçe sözcüğün açıklaması yapılmaktadır.	Eserin giriş kısmında Allah, peygamber ve dört halifenin övüldüğü, aruz ölçüsüyle yazılmış 46 beyitlik bir bölüm bulunmaktadır.	Koşma nazım biçimi ve hecenin 7'li, 12'li kalıplarıyla yazılmıştır.
İdeal bir devlet nasıl olmalı, birey ve toplumun mutlu olması için nasıl bir yol izlenmeli vb. konuları ele alan bir siyaset kitabıdır.	Eserde, açıklanan sözcüklerin türü, yapısı vb. hakkında da bilgiler verilmiştir.	Eserde asıl konuyu anlatan bölüm aaxa biçiminde kafiyelenmiş 101 dörtlükten oluşmaktadır.	Nazım birimi dörtlüktür, dörtlüklerin her birine bilgece söylenmiş söz anlamına gelen "hikmet" adı verilmiştir.
Hakaniye Türkçesi ile yazılan eserde Arapça ve Farsça sözcükler de görülmektedir.	Sözlü döneme ait ürünlerden örnekler bulunmaktadır. (Sav, sagu, koşuk ve destan metinlerinden bölümler)		Gazel ve mesnevi biçiminde yazılmış hikmetler de vardır.
Eseri edebiyatımıza tarih-edebiyat araştırmacısı Reşit Rahmeti Arat kazandırmıştır.	Eser, ansiklopedik bir nitelik taşır. Tarih, coğrafya, folklor... bilimlerini açısından kaynak kabul edilmektedir.		Eser, başta Yunus Emre olmak üzere birçok tasavvuf şairini etkilemiştir.
	Eserde o dönemdeki Türk boylarının yaşadığı yerleri gösteren bir de harita bulunmaktadır.		

B) İSLAMİ KÜLTÜR ETKİSİNDEKİ TÜRK EDEBİYATI
1) HALK EDEBİYATI

ANONİM HALK EDEBİYATI	AŞIK EDEBİYATI	TASAVVUF (TEKKE) EDEBİYATI
Söyleyeni belli olamayan, halkın ortak malı olan bir edebiyattır.	Aşk, doğa, yiğitlik, ölüm vb. konuları ele alan, söyleyeni belli olan bir edebiyattır.	Dini – tasavvufi konuları işleyen, tekkelerde gelişen bir edebiyattır.
Sözlü geleneğe dayalıdır. Halk hikayelerinde eski destanların, şiirlerde ise sagu ve koşukların etkileri açıkça görülür.	Bu edebiyatın yaratıcıları usta-çırak ilişkisiyle yetişen gezginci aşıklardır.	13.yy'da gelişmeye başlayan Tekke edebiyatının asıl kurucusu Türkistanlı Hoca Ahmet Yesevi'dir.
Şiirlerde hece ölçüsü kullanılmıştır. Nazım birimi dördlüktür.	Hece ölçüsünün genellikle 7, 8, 11'li kalıpları kullanılmıştır. Nazım birimi dördlüktür.	Yesevilik, Babailik, Mevlevilik, Bayramilik, Bektaşilik gibi tarikatlarda gelişmiştir.
Daha çok yarım ve cinaslı kafiyeye yer verilmiş, redifler bolca kullanılmıştır.	Yalın bir dil kullanılmıştır. Söz sanatları çok azdır.	Allah aşkı, Allah'a ulaşmanın yolu, dünyanın faniliği, nefsin öldürülmesi, insan sevgisi, ölüm vb. konular işlenmiştir.
Eserlerde yalın bir dil kullanılmıştır.	Şiirlerin son dördlüğünde şairin adı (mahlas) geçer.	Nazım birimi dördlüktür. En çok yarım uyak kullanılmıştır. Hem hece hem aruz kullanılmıştır.
Aşk, doğa, özlem, yiğitlik vb. konular işlenmiştir.	Şiirler saz eşliğinde söylenir. Doğaçlama yoluyla oluşturulur.	Dil, yalın olmakla birlikte Arapça ve Farsça'dan alınan tasavvuf terimlerine yer verilmiştir.
Türkü, mani, ninni, bilmece, tekerleme gibi manzum türlerde; masal, atasözü, fıkra, halk hikayeleri gibi mensur türlerde eserler söylenmiştir.	Divan şiirinden etkilenen bazı şairler aruzla da şiirler yazmıştır. (Yunus Emre, Aşık Ömer, Gevheri, Dertli, Seyrani...)	Söz sanatları yok denecek kadar azdır. Şiirlerin çoğu ezgili (besteli)dir.
	Koşma, semai, varsağı, destan başlıca nazım biçimidir.	İlahi, nefes, nutuk, deme, şathiye, devriye başlıca nazım türleridir.
	Cönk: Aşık edebiyatı şairlerinin şiirlerinin toplandığı defterlere denir. Bu defterler, şiir antolojisi niteliği taşır.	Ahmet Yesevi, Gülşehri, Sultan Velet, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Mevlana, Pir Sultan Abdal, Eşrefoğlu Rumî, Aziz Mahmut Hüdayi, Kaygusuz Abdal, Hacı Bektaşî Veli...
	Karacaoğlan, Köroğlu, Aşık Ömer, Gevheri, Dadaloğlu, Kayıkçı Kul Mustafa, Dertli, Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah, Seyrani, Noksani, Ruhsati, Aşık Veysel, Aşık Mahsuni Şerif...	

HALK EDEBİYATININ ÖNEMLİ SANATÇILARI

1-YUNUS EMRE (1240?-1320?):

- Tasavvuf edebiyatının en büyük lirik şairidir.
- Şiirlerinde Allah ve insan sevgisini, tasavvuf inancını işlemiştir.
- İlahi türünün en usta şairidir. Nutuk ve nefes türünde de şiirler yazmıştır. Şiirlerinde coşkulu bir söyleyiş vardır.
- Hece ölçüsünün yanında aruzu da kullanmıştır.
- Anlatımı yalın ve özündür. Halk Türkçesi kullanmıştır.
- Şiirlerini topladığı "Divan" adlı eseri ile mesnevi biçiminde yazılmış "Risalet-ün Nushiyye" (Öğütler Kitabı) adlı bir eseri vardır. Risalet-ün Nushiyye 1307 yılında yazılmış ve 573 beytitten oluşmaktadır. Dini, tasavvufi bir ahlak kitabıdır.

2-GÜLŞEHİRİ (?-?):

- 14.yy'da Kırşehir'de yaşamış önemli tasavvuf şairlerinden biridir.
- Asıl adı, Şeyh Ahmet Gülşehri'dir.
- Dönemin kültür, sanat dili Farsça olmasına rağmen eserlerinde Türkçe'yi kullanmıştır.
- En önemli eseri "Mantıku't - Tayr" (Kuş Dili)'dir. Tasavvuf düşüncesini çeşitli sembollerle işlediği bu eserinde İranlı şair Ferudiddin Atar'ın aynı adlı eserinden, Mevlana'nın Mesnevi'sinden, Hintli yazar Beydeba'nın Kelile ve Dimne'sinden yararlanmıştır.
- "Felekname" adlı manzum eserini Farsçayla yazmıştır. Bu eserinde, İslam felsefesindeki varlık - yokluk anlayışını ele almıştır. Ayrıca, "Aruz Risalesi" aslı bir eseri de vardır.

3-HACI BEKTAŞI VELİ (1210?-1270?):

- Bektaşilik tarikatının kurucusu, Ahmet Yesevi'nin öğrencisidir.
- Anadolu'da tasavvuf düşüncesinin ve Türk kültürünün yayılmasında önemli rol oynamıştır. Selçuklulara karşı ayaklanan Baba İshak ve Baba İlyas'ı desteklemiştir.
- Nefes türünde yazdığı şiirlerinde açık ve yalın bir Türkçe kullanmıştır.
- Tasavvuf terminolojisindeki Farsça ve Arapça sözcüklerin yerine Türkçelerini bulup kullanmıştır.
- "Makalat"(Sözler) adlı Arapçayla yazılmış eserinde tasavvuf düşüncesini ele almıştır.

4-HACI BAYRAM VELİ (1352-1429):

- Ankara'da doğmuştur. Asıl adı Numan'dır.
- İyi bir medrese eğitimi almış, Melike Hatun medresesinde öğretmenlik yapmıştır.

Akşemseddin, Eşrefoğlu Rumî, Şeyhi gibi bilgin ve şairler onun öğrencisidir.

- Bayramilik tarikatının kurucusudur. Dervişlerin halkın sırtından geçinmesine karşı çıkmıştır.
- Arapça ve Farsça bilmesine rağmen şiirlerini Türkçe söylemiştir. Tasavvuf aşkını anlattığı bu şiirlerinde samimi, sade bir halk dili kullanmıştır. Ancak, bu sade şiirlerinde tasavvuf terimlerinin orijinallerine yer verdiği için şiirlerinin bazı bölümleri ağırdır.

5-KAYGUSUZ ABDAL (?-?):

- 15. yy tasavvuf şairlerindedir. Alanya Beyi'nin oğludur. Asıl adı Gaybi'dir. Kaygusuz mahlasını hocası Abdal Musa vermiştir.
- Alevi- Bektaşî halk şiirinin kurucusu kabul edilir. Yunus Emre'den etkilenmiştir.
- Nefes ve Şathiye türünde yazdığı şiirlerinde sade bir dil kullanmıştır.
- Hiciv ve mizah şiirlerinde ön plandadır.
- Hem hece hem aruzla yazdığı şiirleri vardır.
- Şiirlerini bir "Divan" da toplamıştır. Önemli bazı eserleri şunlardır: "Budalaname", "Dolapname", "Vücutname", "Gülistan", "Gevhername".

6-PİR SULTAN ABDAL (?-1560):

- Sivas'ın Banaz Köyü'nden olduğu, Kanuni döneminde yaşadığı, bir ayaklanmaya katıldığı ve Hızır Paşa tarafından idam ettirildiği bilinmektedir.
- Alevi- Bektaşî şiir anlayışının en büyük ustalarındandır. Şiirlerinde aşk, tabiat ve hayat felsefesini içeren konular işlemiş, Sivas ve çevresinden bahsetmiştir.
- Hem tasavvuf hem de aşık edebiyatı içeriğine uygun şiirler söylemiştir.
- Bütün şiirlerini hece ölçüsüyle söylemiş ve yalın bir dil kullanmıştır.
- 1929 yılında S. Nüzhet Ergun, onun şiirlerini "Pir Sultan Abdal" adlı bir kitapta toplamıştır.

7-KARACAOĞLAN (1606?-1679?):

- Toroslarda yaşayan Türkmen boyları arasında yetiştiği sanılmaktadır. Bir rivayete göre Osmaniye'nin Bahçe ilçesinin Farsak (Varsak) Köyü'nde doğmuştur. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Adana, Tokat, Ankara, Aydın, Mısır, Trablus, Rumeli... gibi geniş bir coğrafyayı dolaşmıştır.
- Bir aşk ve doğa şairidir. Yalın bir anlatımı vardır. Şiirlerini daha çok koşma ve semai biçiminde yazmıştır.
- Divan ve Tekke şiirinden hiç etkilenmemiştir.
- Halk edebiyatının en lirik şairi sayılır.
- Az sayıda didaktik şiiri de bulunmaktadır.
- Şiirlerini saz eşliğinde söylemiş, kendisinden sonra gelen Halk edebiyatı şairlerini derinden etkilemiştir.
- Halk edebiyatının Fuzuli'si olarak adlandırılır.

8-GEVHERİ (?-1737?):

- Asıl adının Mustafa olduğu ve İstanbul'da doğduğu sanılmaktadır. Bazı kaynaklara göre ise Kırımlı'dır. Şiirlerinde kuyumcu anlamına gelen "Gevheri" mahlasını kullanmıştır.
- Koşma, semai ve türkülerinde Divan şiirinin etkileri görülür. Hece ölçüsünün yanında aruzu da başarıyla kullanmıştır.
- Aşk, doğa güzellikleri vb. konuları işlemiş, toplumsal konulardan uzak durmuştur.

9-AŞIK ÖMER (?-1707?):

- Konya doğumlu olan Aşık Ömer bir yeniçeri şairidir. Savaşlara katılmıştır.
- Aşık edebiyatı şairleri içinde en çok şiiri olan Aşık Ömer'dir. 1500'e yakın şiiri bulunmaktadır.
- Hem hece hem aruzla şiir söyleyip yazan Halk edebiyatı şairlerindedir. Aruzla yazdığı şiirlerinde "Adli" mahlasını kullanmıştır.
- Halk edebiyatında koşma, semai, varsağı; Divan edebiyatında gazel, kaside, murabba; tevhit, naat... tür ve biçimlerinde şiirler yazmıştır.
- Aşık Ömer'in şiirleri 1782'de Ayvansaraylı Hafız Hüseyin tarafından bir Divan'da toplanmıştır.
- Şiirlerinde kullandığı dil, diğer Halk edebiyatı şairlerine göre daha ağırdır.

10-NİYAZİ-İ MISRİ (?-1694):

- 17. yy'da en tanınmış tasavvuf şairidir. Aslen Malatyalı olup eğitimini Mısır'da tamamladığı için bu ismi almıştır. 1694'de Limni adasında ölmüştür.
- Yunus Emre tarzındaki şiirleriyle ün salmıştır. Aruzla yazdığı şiirlerde ise Fuzuli'nin etkisi görülür.

11-ERZURUMLU İ. HAKKI (1703-1772):

- Tasavvuf edebiyatının 18.yy'daki en tanınmış temsilcisidir. Şairliğinin yanında bilim adamlığıyla da ün salmıştır. Siirt'in Tillo Köyü'ne kurduğu gözlem evinde gökyüzünü inceleyip notlar hazırlamıştır. 1772'de bu köyde ölmüştür.
- "Marifetname" adlı eserinde astronomi, tıp, ilahiyat, felsefe, müzik, ahlak, tasavvuf vb. alanlarda yaptığı çalışmaları ve düşüncelerini kaleme almıştır.
- "İlahiname" de ise tasavvuf anlayışını yansıtan ilahi, kaside, ve gazellere yer vermiştir. Bu eseri, Divan niteliği taşır.

12-ERZURUMLU EMRAH (?-1860):

- Erzurum'da doğan şair Anadolu'nun bir çok yerini gezmiştir.
- Aşık edebiyatı şairleri içinde Divan edebiyatını en iyi bilenlerdendir.

13-BAYBURTLU ZİHNİ (1795-1859):

- Aşık edebiyatı tarzında yazdığı şiirlerde Divan edebiyatının etkisi görülür.
- Rus istilasına uğrayan Bayburt'la ilgili yazdığı "koşma"sıyla nam salmıştır.
- "Sergüzeştname" adlı bir mesnevisi vardır. Bu mesnevide kendi yaşamından kesitler sunar. Bunun yanında şiirlerini topladığı bir de Divan'ı vardır.

14-SEYRANİ (1807-1866):

- Kayseri'de doğan şairin gerçek adı Mehmet'tir. Medrese eğitimi görmüştür. Bir dönem İstanbul'a gitmiş; fakat devrin ileri gelenleri ile ilgili yazdığı taşlamaları nedeniyle memleketine sürülmüştür.
- Dönemindeki sosyal olayları konu edinmiş, kişi ve makam ayrımı yapmadan olumsuzlukları sert bir dille eleştirdiği taşlamaları ile ün salmıştır.
- Şiirlerinde hece ve aruzu kullanmış; deyim ve atasözlerine bolca yer vermiştir.

15-EŞREFOĞLU RUMİ (?-1409?):

- 15.yy tasavvuf şairlerinden olan şair, Hacı Bayram Veli'nin öğrencisi ve damadıdır.
- Yunus Emre'den etkilenmiş, şiirlerinde hem hece hem de aruz ölçüsünü kullanmıştır.
- Bir Divanda topladığı şiirlerinde tasavvuf anlayışını yaymaya çalışmıştır.

16-KAYIKÇI KUL MUSTAFA (?-1658?):

- Gençliğinde Murat Reis'in yanında Cezayir'de bulunduğu için "kayıkçı" lakabını aldığı sanılan Kul Mustafa yeniçeri şairlerindedir.
- II. Osman'ın şehit edilişi, IV. Murat'ın Bağdat kuşatması... gibi tarihsel olayları işleyen destanları ile ünlüdür.
- En tanınmış eseri 1630'da IV. Murat'ın Bağdat kuşatması sırasında şehit düşen bir yeniçeri üzerine söylediği "Genç Osman Destanı"dır.
- Şiirlerinde Halk edebiyatı geleneğine bağlı kaldığı ve yalın bir dil kullandığı görülmektedir.

17-DERTLİ (1772-1845):

- Bolu'nun Şahnalar Köyü'nde doğan şair Halk edebiyatının son ustalarından sayılır.
- Divan, Tekke ve Aşık edebiyatını iyi bilen şair, hem aruz hem de heceyle şiirler söylemiştir.
- Asıl ustalığını heceyle söylediği şiirlerde göstermiştir. "Dertli Divanı" adlı bir eseri bulunmaktadır.
- Koşma, semai biçimindeki şiirlerinin yanı sıra gazel, murabba, muhammesleriyle de tanınmıştır.

18-DADALOĞLU (1785?-1868?):

Asıl adı Veli olan Dadaloğlu, Toroslarda yaşayan Türkmenler'in Avşar Boyu'ndandır. Derviş Paşa komutasındaki Fırka-i İslahiye ordusuna karşı ayaklanan Türkmen boylarını desteklemiş, "Ferman padişahımsa, dağlar bizimdir!" sözüyle nam salmıştır.

- Koşma, semai, destan, varsağı biçimindeki şiirlerinde yalın bir halk Türkçesi kullanmıştır.
- Dağlarda yaşadığından Divan şiirinden etkilenmemiştir.
- Anlatımında Köroğlu ve Karacaoğlan'ın etkileri görülür.

19-AŞIK VEYSEL ŞATIROĞLU (1894-1973):

- Sivas'ın Sivrialan Köyü'nde doğan şair, Cumhuriyet döneminde Halk şiirinin en önemli temsilcisi olmuştur.
- 1931'den sonra tanınmaya başlanmış, ilk şiirlerini 29 Ekim 1933'te Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarında Ankara'da halka açık bir alanda söylemiştir.
- Şiirlerinde yurt, toprak ve insan sevgisini işleyen şair; yalın bir dil kullanmıştır.
- Şiirleri, Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından "Dostlar Beni Hatırlasın" adlı bir kitapta toplanmıştır.

20-AŞIK MAHSUNİ ŞERİF (1940-2002)

- Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin Perçenek Köyü'nde doğan şair, Alevi-Bektaşî geleneğinin son büyük temsilcisi kabul edilmektedir.
- Şiirlerini saz eşliğinde söyleyen şair, 58 kaset sahibidir. Ayrıca, tüm şiirlerini 8 kitapta toplamıştır.
- İnsan ve yurt sevgisinin yanı sıra yaşadığı dönemin toplumsal olaylarıyla da ilgili şiirler yazmıştır. Şiirlerinde, olumsuzlukları sert ve yalın üslubuyla eleştiren şair, birçok defa mahkemelerle uğraşmak zorunda kalmıştır.
- B.M. tarafından 1998'de "Yaşayan En Büyük Halk Ozanı" seçilen şair, Alevi-Bektaşî kültürünün ve Anadolu ezgilerinin dünyaya tanıtılmasında önemli bir rol oynamıştır.

UYARI:

Halk edebiyatı şairleri içerisinde sadece "hece ölçüsü"nü kullanmış önemli şairler:

- Pir Sultan Abdal,
- Karacaoğlan,
- Köroğlu,
- Kayıkçı Kul Mustafa,
- Dadaloğlu,
- Aşık Veysel,
- Aşık Mahsuni Şerif.

FORMÜL: KAKA DPK

Dede Korkut Hikayelerinin Özellikleri

- Destanlar döneminden halk hikayeciliğine geçiş döneminin en önemli ürünü Dede Korkut Hikayeleridir.
- 12 ve 14. yy arasında Kuzeydoğu Anadolu'da ve Azerbaycan'da yaşayan Oğuz Boyları'nın yaşamlarından, iç çekişmelerinden ve Müslüman olamayanlarla yaptıkları mücadeleden bahseden hikayeler, 15. yy'da bilinmeyen biri tarafından derlenerek yazıya geçirilmiştir.
- Bir önsöz ile 12 hikayeden oluşan eserde şiir ve düz yazı iç içedir. Eserdeki her hikayeye "boy" adı verilmiştir.
- Hikayeler, 13. yy tarihini, kültürünü, Türklerin dünya görüşünü yansıtmaları bakımından tarih ve edebiyat araştırmacıları için önemli bir eserdir.
- Dil, oldukça sade olup aliterasyonlara bolca yer verilmiştir.
- Hikayelerde gerçekte olağanüstülük bir aradadır. Bu yönüyle hikaye-masal karışımı olan eserde yer yer destan özellikleri de görülür. Bu hikayelere "destansal halk" hikayeleri diyenler de vardır.
- Hikayelerin yazarı belli değildir. Her hikayenin sonunda bilge bir kişi olan Dede Korkut'un yaptığı değerlendirme ve dualar yer alır. Dede Korkut'un yaşamı hakkında bilgi bulunmamaktadır.
- Dede Korkut hikayelerini ilk kez Kilis'li Rıfat Bilge, Dresten Kütüphanesi'ndeki kopyasından yola çıkarak Türkçe'

**2) DİVAN EDEBİYATI
(KLASİK TÜRK EDEBİYATI)**

I- DİVAN ŞİİRİNİN ÖZELLİKLERİ	II- DİVAN NESRİNİN (DÜZYAZISI) ÖZELLİKLERİ
Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra gelişen bir edebiyattır.	Divan edebiyatında düzyazı ikinci planda kalmıştır. Dönemin sanatçıları, genellikle şiirle uğraşmışlardır.
13.yy'da yaşamış olan Hoca Dehhanî, Divan şiirinin ilk şairi kabul edilir. 15.yy'dan itibaren gelişmeye başalayan Divan edebiyatı, 19.yy'ın ortalarına kadar (1860) varlığını sürdürmüştür.	Divan edebiyatında düzyazıya "inşa", düzyazıyla uğraşanlara "münşi" ve düzyazıyla oluşmuş eserlere de "münşeât" adı verilmiştir.
Şairler, Arap ve Fars (İran) edebiyatından etkilenmişlerdir. Kullanılan dil, Osmanlıca'dır.	Bu düzyazılarda bir düşünceyi anlatmaktan çok, anlatılacak olanı süslü bir biçimde anlatabilme önemli sayılmıştır.
Şiirlerde aruz ölçüsü kullanılmış, nazım birimi beyit olmuştur.	Cümleler oldukça uzundur, yer yer çok ağır bir dil kullanılmış ve noktalama işaretlerine yer verilmemiştir.
"Kafiye, göz içindir." Anlayışıyla şiirler yazılmış, daha çok tam ve zengin kafiyeye yer verilmiştir.	Süslü Nesir: Düşüncenin ikinci plana atıldığı, ustaca söz söylemenin ve sanatlı anlatımın ön plana çıktığı bir nesirdir. "Seci" söz sanatına bolca yer verilmiştir.
Söz sanatlarına bolca yer verilmiştir. "Mazmun" adı verilen ve tüm şairlerce benimsenen, kalıplaşmış ortak semboller kullanılmıştır. (Şarap, gül, bülbül, meyhane, servi, yay, ok...)	Sinan Paşa'nın "Tazarru-name" adlı eseri süslü nesrin en önemli örneği kabul edilir. Ayrıca, Veysi, Nergisi gibi sanatçılar da süslü nesrin temsilcileri sayılır.
Beyitler arasındaki konu bütünlüğü önemsenmemiştir.	Sade Nesir: halka yönelik eserlerde görülen sade nesir, "kolay anlaşılır olma" yı esas almıştır.
Divan şiirde Aşık Paşa, Kadı Burhanettin, Nedim ve Şeyh Galip'in hece ölçüsüyle yazılmış şiirleri bulunmaktadır.	Bazı dini-tasavvufi eserlerde, ahlak ve tarihle ilgili kitaplarda sade nesir kullanılmıştır.
Aşk, kadının güzelliği, din-tasavvuf, ahlak, eleştiri... vb. konular işlenmiştir. "Sanat için sanat" anlayışının egemen olduğu görülmüştür.	Yabancı sözcükler çok azdır. Evliya Çelebi'nin " Seyhat-name ", Mercimek Ahmet'in " Kabus-name ", Katip Çelebi'nin bazı eserleri ile Kul Mesut'un " Kelile ve Dimne Çevirisi " sade nesrin örneklerinden sayılmaktadır.
Gazel, kaside, mesnevi, kıt'a, rubai... gibi Arap ve Fars edebiyatından alınma nazım biçimleri kullanılmıştır. Bu nazım biçimlerine Türk şairleri "şarkı ve tuyug" nazım biçimlerini de eklemiştir.	
Anadolu'da Necati, Bâki, Nef'i, Nabi, Şeyhülislam Yahya, Nedim, Şeyh Galip...; Anadolu dışında ise Ali Şir Nevai, Fuzuli... gibi şairler, Divan edebiyatının en önemli temsilcileri olmuşlardır.	Orta Nesir: Yer yer süslü nesrin çizgisine kayan; ancak sade nesrin özelliklerini de tam olarak taşımayan nesir türüdür. Aşıkpaşazade, Naima, Peçevi İbrahim Efendi... gibi tarih yazarlarının eserlerinde orta nesrin örneklerine rastlanır.

DİVAN EDEBİYATININ ÖNEMLİ SANATÇILARI

1-HOCA DEHHANİ (?-?):

- 13.yy şairlerinden sayılan Hoca Dehhani, Divan şiirinin ilk şairi sayılmaktadır.
- Yaşadığı dönemin aksine, din dışı konularda (aşk, şarap, kadın...) yazdığı şiirlerle tanınmıştır.
- Selçuklu hükümdarı III. Alaeddin Keykubat'ın emriyle bir "Selçuklu Şehname"si yazmıştır.
- Şairin, bir kaside ve dokuz gazeli günümüze ulaşmıştır.

2-MEVLANA (1207?-1273?):

- 13.yy'da yaşamış ve bütün dünyaca tanınmış, tasavvuf düşüncesinin en önemli temsilcilerinden biridir.
- Mevlana, tasavvufi olgunluğa erişebilmek için sema, musiki ve şiirden faydalanmıştır. Ölümünden sonra da Mevlevilik tarikatında bu dinsel dans sembol haline getirilmiştir.
- Eserlerini dönemin kültür-sanat dili olan Farsça ile yazmıştır. Az sayıda da olsa Türkçe, Arapça, Rumca şiirleri vardır.
- Eserleri:

Mesnevi: En tanınmış eseridir. Yaklaşık 26 bin beyitten oluşmaktadır. Didaktik bir eser olan Mesnevi'de tasavvuf düşüncesini gerçek ve hayali bir takım hikayeler yoluyla anlatır. Teşhis ve intak sanatlarına bolca yer vermiştir.

Divan-ı Kebir: Şiirdeki ustalığını gösterdiği eseridir. Gazel, kaside, müstezat ve rubailere yer vermiştir. Aşk konulu şiirler yazmıştır.

Fihri Mafih: Sohbetlerini derlediği eseridir.

Mecalis-i Seb'a: Vaazlarını derlemiştir.

Mektubat: Mektuplarını derleyip oluşturduğu eserleridir.

3-SULTAN VELED (1226?-1312?):

- Mevlana'nın oğludur. Babasının ölümünden sonra "Mevlevilik" tarikatının düşüncelerini yaymaya çalışmıştır.
- "İbtida-name", "İntiha-name", "Rübab-name" adlı Farsça yazılmış üç mesnevisiyle Türkçe yazılmış tasavvuf konulu şiirleri vardır.

4-AŞIK PAŞA (1272?-1333?):

- Kırşehirli olan şair Anadolu Türkleri arasında tasavvuf anlayışını yaymaya çalışmıştır.
- Yunus Emre'den etkilenen Aşık Paşa, hem hece hem de aruzla şiirler yazmıştır.
- "Garip-name" adlı 12 bin beyitlik mesnevisinde tasavvuf anlayışını işlemiştir. Ayrıca, "Fakir-name", "Vasf-ı Hal" adlı mesnevileri vardır.

5-AHMEDİ (1334?-1413?):

- 14.yy'daki Divan şiirinin en büyük şairi kabul edilir. Divan şiirinin olgunluğa ulaşmasında önemli katkıları olmuştur.
- Din dışı konuları işlemiştir. Dili, çağdaşlarına göre daha ağırdır.
- En önemli eserleri, "İskender-name", "Cemşid u Hurşit" adlı iki mesnevisiyle "Divanı"ıdır.

6-KADI BURHANETTİN (1344-1398):

- 1381'de Sivas'ta tahta çıkıp 18 yıl Sivas sultanlığı yapmış, bir savaşta tutsak düşmüş ve Sivas'ta başı kesilerek öldürülmüştür.
- Çoğu aruzla olmak üzere birçok şiir yazmıştır. Türkçeyi aruzla ilk uygulayanlardan sayılır.
- Türkçe şiirlerinde Azeri şivesini kullanmıştır.
- Gazel ve tuyuglarıyla tanınmıştır.
- Tuyug nazım biçimini en çok kullanan şairdir.
- Arapça, Farsça şiirlerinin yanı sıra Türkçe Divanı bulunmaktadır.

7-NESİMİ (?-1404?):

- Bağdat doğumlu olan Nesimi için "Divan şiirinin Yunus Emre"si denilmektedir. Hururilik tarikatının bir üyesi olan şair, düşünceleri nedeniyle Halep'te derisi yüzdürülerek öldürülmüştür.
- Şiirlerini Azeri Türkçesiyle yazmış, yalın bir dil kullanmıştır. Lirik bir anlatımı vardır.
- Tuyuglarıyla tanınmış olan şairin, Farsça ve Türkçe yazılmış iki Divan'ı vardır.

8-ŞEYHİ (1373?-1431?):

- 15.yy'ın en büyük şairidir. Kütahya doğumlu olan şairin asıl adı Yusuf Sinaneddin'dir. İran'da tasavvuf ve tıp öğrenmiş, doktorluğuyla ün salmıştır.
- İyi bir tasavvuf bilgini olup, Hacı Bayram Veli'nin öğrencisidir. "Şeyhi" mahlasını da ondan almıştır.
- Türk edebiyatından kendisinden sonra gelen şairleri derinden etkileyen Şeyhi, dini konular yanında din dışı konularla da ilgilenmiştir.
- "Har-name": Şairin en ünlü ve en önemli eseri olup didaktik ve alegorik bir eserdir. Mesnevi biçiminde yazılan eser 126 beyitten oluşmaktadır. Yalın bir dil kullanılmıştır. Bir eşeğin macerasını anlatan eser Türk edebiyatının ilk fabl örneği kabul edilmektedir.
- Şairin Divan'ı ile "Hüsrev ü Şirin" adlı bir de mesnevisi vardır.

9-SÜLEYMAN ÇELEBİ (?-1422?):

- Yaşamı hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte Yıldırım Bayezit döneminde Bursa'da imamlık yaptığı bilinmektedir.
- Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden üstün olduğunu ispatlamak amacıyla asıl adı "Vesilet'ün-Necat" (Kurtuluş Yolu) olan mevlidi mesnevi biçiminde yazmıştır.

10-ALİ ŞİR NEVAİ (1441-1501):

- Çağatay edebiyatının yetiştirdiği en büyük edebiyatçıdır. Şair, bilim adamı ve büyük bir devlet adamı olarak ün salmış, Herat'ta Sultan Hüseyin Baykara'nın yanında 32 yıl devlet adamı olarak bulunmuştur.
- Ali Şir Nevai, bilinçli bir Türk dili milliyetçisidir.
- **"Muhakemet'ül-Lügateyn"** (İki Sözlüğün Karşılaştırılması) adlı eserinde, Türkçenin Farsçadan daha üstün bir dil olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır.
- Türk edebiyatının ilk şairler tezkiresi (biyografi) olan **"Mecalisü'n-Nefais"**i o yazmıştır.
- **"Mizan'ül-Evzan"** (Ölçülerin Terazisi) adlı eserinde aruz ölçüsünü sistemleştirmeye çalışmıştır.
- **Hamse sahibi olan birkaç şairden biridir.** "Leyla vü Mecnun", "Ferhat ü Şirin" mesnevilerini Çağatay Türkçesiyle yazmıştır.
- Gazel, mesnevi ve tuyugların yanında tarih, biyografi, dil vb. alanlarda da çalışmalar yapmıştır.

11-AHMET PAŞA (?-1497?):

- Fatih Sultan Mehmet'in veziri ve hocasıdır. Bir dönem, idama mahkum edilmişse de ünlü **"Kerem" redifli kasidesiyle** idamdan kurtulmuştur.
- Gazel, kaside ve murabalarıyla ünlenen şair, kendisinden sonraki birçok şairi etkilemiş, çağdaşı Ali Şir Nevai'ye nazire yazmıştır.
- Din dışı konularda şiirler yazan Ahmet Paşa'nın tek eseri Türkçe yazdığı Divan'ıdır.

12-NECATİ (?-1509):

- Ahmet Paşa'dan sonra 15.yy'ın en ünlü Divan şairi olmuştur. Çeşitli devlet kademelerinde çalışan Necati, Kastamonu'da iken yazdığı şiirleriyle tanınmıştır.
- Şiirlerine yerli motifler katmayı bilmiş; atasözleri ve deyimlerle şiirlerini süslemiş, içten ve duygulu gazelleriyle ün kazanmıştır.
- Necati'nin bir Divan'ı vardır.

13-SİNAN PAŞA (1440-1486):

- Süslü (sanatlı) nesrin 15.yy'daki temsilcisidir. Edebiyatın yanı sıra matematik ve astronomi ile de ilgilenmiştir.
- Tasavvuf konularını işlediği düz yazılarında seci, aliterasyon vb. söz sanatlarına bolca yer vermiştir.
- "Tazarru-name", "Marif-name" ve "Tezkiretü'l-Evliya" adlı üç eseri bulunmaktadır.

14-FUZULİ (1495?-1556?):

- Asıl adı Mehmet olan şairin tüm yaşamı Irak topraklarında geçmiştir.
- "Şikayet-name", mektup türünde bir eserdir. "Selam verdim rüşvet değil deyü almadılar." İfadesiyle ün kazanmıştır.
- Gazel şairi olarak tanınmıştır. Türkçe şiirlerini Azeri şivesiyle yazan Fuzuli; Divan, Tekke ve Saz şairleri üzerinde yüzyıllar boyu etkili olmuş, kendine özgü bir üslup oluşturmuştur.
- Divan şiirinin en lirik şairidir. "Leyla vü Mecnun" adlı mesnevisinde ilahi aşkı dile getirmiş; gazel ve kasideleriyle tanınmıştır. Fuzuli'de çok geniş bir tasavvuf kültürü görülür. Şiirlerinde aşk acısından duyduğu mutluluğu dile getirmiştir.
- Fuzuli, "Hadikatü's-Süeda" (Kutlu Kişiler Bahçesi) adlı eserinde Kerbela olayını; "Beng ü Bade" adlı eserinde esrar ile şarap arasındaki bir tartışmayı anlatır. "Rind ü Zahit" adlı eserinde ise, bilgin din adamıyla cahil din adamını karşılaştırır. Allah'a ve Hz. Muhammed'e olan aşkını anlattığı "Su Kasidesi" en ünlü şiirlerinden biridir.

15-BÂKİ (1526-1600):

- İstanbul doğumlu olan şairin asıl adı Mahmut Abdülbâki'dir. Dini ve tarihi konularda çeviri eserleri olan Bâki, Divan şiirinin en büyük şairlerindendir.
- Tasavvuftan hiç etkilenmemiş dindışı şiirler (gazeller, kasideler) yazmıştır. Şiirlerinin ana konuları aşk, eğlence ve tabiatır. Bâki'ye göre insan dünya nimetlerinden zevk almayı bilmelidir.
- Yaşadığı dönemde "Şairler Sultanı" (Sultanü's-Şuera) unvanıyla anılan Bâki'nin ünü Hindistan'a kadar uzanmıştır.
- Şiirlerinde dili ve söz sanatlarını ustaca kullanmış; "biçim-içerik" uyumunu sağlamıştır.
- Aruzu da büyük bir ustalıkla kullanan şairin şiirlerindeki dil ağırdır; şiirleri Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalarla yüklüdür.
- Kanuni'nin ölümü üzerine terkib-i bent biçiminde yazdığı "Kanuni Mersiyesi" çok ünlüdür. Türkçe bir Divanı ve "Fezail-i Cihad", "Fezail-i Mekke", "Hadis-i Erbain" adlı eserleri vardır.

16-LÂTİFÎ (1491-1582):

- 16.yy'ın önemli tezkire (biyografi) yazarı ve şairidir. Tezkire çalışmasıyla ün kazanmıştır.
- Risale-i Evsaf-ı İstanbul, adlı eserinde İstanbul'u tanıtmıştır.
- En önemli eseri, "Tezkiretü's Şuara"dır. Bu eser, Türk edebiyatının en önemli tezkirelerinden biridir. Yazar, kitapta 300'e yakın şaire yer vermiş ve bu şairlerin şiirleriyle ilgili değerlendirmeler yazmıştır. Eserin alfabetik sıraya göre hazırlanmış olması, bu alanda daha sonra yazılacak olanlara örnek teşkil etmiştir.

17-SEYDİ ALİ REİS (?-1562):

- Seydi Ali Reis, İstanbullu bir denizcinin oğludur. Osmanlı donanmasında katiplik yapmıştır.
- Türk edebiyatının ilk gezi kitabı sayılan (Seyahatname) "Mir'atü'l-Memalik" in yazarıdır. Bu eserinde Hindistan-İstanbul arasındaki yolculuğu sırasında gördüklerini, yaşadıklarını anlatmıştır.
- "Kitabü'l-Muhit" adlı eseri bir coğrafya kitabıdır. Ayrıca, aruz ölçüsüyle yazdığı Çağatayca şiirlerinde Katibî ve Katibî-i Rumî mahlaslarını kullanmıştır.

18-BAĞDATLI RUHÎ (?-1605):

- Asıl adı Osman olan ve Bağdat'ta doğan şair, bir derviş gibi yaşamış, ömrünün sonlarına doğru yazdığı "terkib-i bent" iyle ün kazanmıştır.
- Bağdatlı Ruhî, "terkib-i bent"inde döneminin insanlarını, ikiyüzlülükleri, ahlakça düşük taraflarını eleştirmiştir.
- Tanzimat şairi Ziya Paşa, Bağdatlı Ruhî'yi "eşsiz bir şair" diye nitelemiş ve onun terkib-i bendine bir nazire yazmıştır.
- Bağdatlı Ruhî'nin bir de Divan'ı vardır.

19-NEF'Î (1572-1635):

- Asıl adı Ömer olan Nef'î, Erzurum'un Hasan kale ilçesinde doğmuştur. Kuvvetli bir medrese öğreniminden sonra İstanbul'a gelmiş, IV. Murat'ın korumasında yaşamış; Vezir Bayram Paşa'yı hicvettiği için boğdurulmuş ve cesedi denize atılmıştır.
- Nef'î, Divan şiirinin en büyük övgü ve yergi şairidir. Özellikle kaside türünde çok başarılıdır.
- Kasidelerinde sağlam bir şiir tekniği, tok ve gür bir ahenk görülür; aşırı abartmaları bile okuyucuya hoş gelir.
- Devrinin devlet adamlarını ve şairlerini en sert biçimde eleştiren Nef'î'nin şiirinde dil, kimi zaman ağır ve sanatlı kimi zamansa kolay anlaşılırdır.
- "Siham-ı Kaza (Kader Okları)" adlı hiciv kitabı çok ünlüdür. Nef'î'nin ayrıca Türkçe ve Farsça birer Divan'ı vardır.

20-NABÎ (1642-1712):

- Urfalı Yusuf Nabi, Divan edebiyatında "didaktik" şiirin en büyük ustasıdır. Onun şiirlerinde duygu ve hayalden çok düşünce vardır.
- Nabi, yaşadığı altı padişah (I. İbrahim ile III. Ahmet arasındaki) döneminin sosyal çöküntülerine tanık olmuş, gazellerinde toplum psikolojisini bilgece yansıtmıştır.
- Şiirlerinde atasözlerinden yararlanan şairin rahat ve akıcı bir dili vardır. Çok sayıda manzum ve mensur eseri bulunmaktadır. "Hikemi tarzı"nın öncüsüdür.
- Hayriyye adlı mesnevisinde oğluna öğütler vermiş, deneyimlerini anlatmıştır.
- Hayrabad, şairin diğer bir mesnevisidir. Tuhfetü'l Harameyn (Mekke ve Medine'nin Güzellikleri) adlı eserinde hac yolculuğunu, Surname'inde ise IV. Mehmet'in şehzadeleri için yapılan sunnet düğününü konu edinmiştir.

21-KÂTİP ÇELEBİ (1609-1657):

- İstanbul doğumlu olan Katip Çelebi'nin tarih, coğrafya, bibliyografya, toplumbilim alanlarında yazılmış güçlü eserleri vardır.
- "Cihannüma" adlı coğrafya kitabında Japonya'dan Irak sınırına kadar olan ülkelerin coğrafyasını, kısa tarihini, bitkiler ve hayvanlar dünyasını anlatır.
- "Fezleke" adlı eserinde, 17. Yüzyılın tarihsel olaylarını konu edinmiştir.
- "Tuhfetü'l Kibar fi Esfari'l Bihar" (Deniz Seferlerinde Büyüklerin Armağanı)'da Türk denizcilik tarihinden söz eder.
- "Keşfü'z Zünun" (Kişilerin Keşfi/Tanıtlması) bibliyografya sözlüğüdür.

22-EVLİYA ÇELEBİ (1611-1682):

- Evliya Çelebi, 25 Mart 1611'de İstanbul'da doğmuştur. Babasının anlattığı hikayelerden etkilenerek gezgin olmak istemiştir.
- 10 ciltlik ünlü "Seyahat-name" 'sini 40 yılda tamamlamıştır. İstanbul'dan yola çıkan gezgin; Anadolu, Orta Doğu, Kafkaslar ve Balkanlar'a kadar olan geniş bir coğrafyayı dolaşmış; gördüklerini, yaşadıklarını ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır.
- Seyahat-name, Divan edebiyatında sade nesrin önemli örneklerinden biridir.

23-NAİMA (1655-1716):

- Asıl adı Mustafa olan yazar, ününü tarih alanında yaptığı çalışmalara borçludur. "Naima Tarihi" adını taşıyan eserinde yaşadığı dönemdeki olayları neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak anlatmıştır.
- "Naima Tarihi" Osmanlı tarihini anlatan kitaplar arasında eski harflerle en çok baskısı yapılan kitap olmuştur. İlki 1734'te olmak üzere dört baskısı yapılmıştır.

24-PEÇEVİ İBRAHİM EFENDİ (1574?-1649):

- 17.yy'ın tanınmış yazarlarından. Macaristan'ın Peç şehrinde doğmuştur.
- En önemli eseri, "Peçevi Tarihi" dir. Olayları anlatırken belgelerden yararlanmaya özen göstermiş, yabancı kaynaklardan yararlanmış. Eserinin içeriğini zenginleştirmek adına kitabında yer yer hikayelere yer vermiş, kişi ve doğa betimlemeleri yapmıştır.

25-VEYSİ (1561-1628):

- Klasik Osmanlı nesri denen süslü nesrin Nergisi ile birlikte en tanınmış temsilcisidir.
- Yazılarında süslü, ağır ve söz sanatlarıyla doldurulmuş bir dil kullanmıştır.
- "Siyer-i Veysi", "Münşeat", "Habname-i Veysi" adlı eserleri bulunmaktadır.
- Gazel biçimindeki şiirleri, düzyazılarına göre daha sadedir.

26-NERGİSİ (1592-1635):

- Klasik Osmanlı nesri denen süslü nesrin Veysi ile birlikte en tanınmış temsilcisidir.
- Secilerle örülü yazılarında ağır bir dil kullanmıştır.
- "Münşeat Mecmuası", "Hamse", "Nihalistan" (Fidanlık) adlı eserleri bulunmaktadır.

27-NEDİM (?-1730):

- İstanbul doğumlu olan sanatçı, uzun yıllar müderrislik yapmış, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın himayesini görmüş, bir rivayete göre Patrona Halil ayaklanması sırasında sarayın damından düşerek ölmüştür.
- Lale devrinin zevk ve eğlence şairi olan Nedim, gazel ve şarkılarıyla ünlüdür.
- Şiirlerinde tamamen din dışı konuları işlemiş; aşk, şarap, kadın güzelliği, hayattan zevk alma... temalarını dile getirmiştir.
- Şarkı türünü edebiyatımıza kazandırmış ve bu türün en ünlü şairi olmuştur.
- Soyut bir dünyası olan Divan şiirini somutlaştırmıştır. Kendine özgü mecazları, mazmunları ve sade bir İstanbul Türkçesiyle Divan şiirinde önemli bir yer edinmiştir.
- "Mahallileşme Akımı"nın en güçlü temsilcisi olan şair, halk edebiyatından da etkilenmiş ve hece ölçüsüyle bir türküyü yazmıştır.
- Bir İstanbul şairi olan Nedim'in en ünlü eseri Divan'ıdır.

28-ŞEYH GALİP (1757-1799):

- İstanbul doğumlu olan sanatçının asıl adı Mehmet'tir. Mevlevi tarikatının üyesi olmuş, Galatasaray Mevlevihanesi'nde şeyhlik yapmış, 24 yaşındayken ilk Divan'ını oluşturan Şeyh

Galip, 42 yaşında bir hastalığa yakalanmış ve ölmüştür.

- "Divan edebiyatının son büyük şairi" olarak değerlendirilen sanatçı, bu şiirin daralan ufkunu yeni imajlarla genişletmiş; yoğun hayal, düşünce ve tasvire önem vererek Divan şiirini özgün bir çizgiye getirmiştir.
- Nabi'nin Hayrabad adlı mesnevisinden daha güçlü bir eser yazabileceğini kanıtlamak için, ilahi aşka varmanın güçlüklerin anlattığı eseri "Hüsün ü Aşk"ı yazmıştır. "Hüsün ü Aşk" alegorik bir eserdir. Bu eser, 1836 yılında Mısır'da basılmıştır.
- Şeyh Galip'te bir çeşit sembolizm olan "Sebk-î Hindi" akımının etkileri görülür.
- Sanatçının heceyle yazılmış bir türküsü de vardır.
- Şiirlerini bir Divan'da toplamıştır.

29-ENDERUNLU VASİF (?-1824):

- İstanbul'da doğan şairin asıl adı Osman'dır. Enderun'da yetiştiğinden bu adı almıştır.
- 19.yy'da Mahallileşme akımının temsilcisi olmuş, şiirlerinde İstanbul yaşantısından, mahalle kadınlarının konuşmalarından yararlanmıştır. Bu bakımdan şiirleri, Türk dili ve kültürü açısından önemlidir.
- Tek eseri şiirlerini topladığı Divan'ıdır.

30-KEÇECİZADE İZZET MOLLA (1785-1829):

- İstanbul doğumlu olan şair, Mahallileşme akımının takipçilerindedir. Yalın bir anlatımı vardır.
- En ünlü eseri 1822'de sürgüne gönderilmesi üzerine yazdığı "Mihnet-Keşan" (Eziyet Çekenler) adlı eseridir.
- "Divan-ı Bahar-ı Efkâr", "Divan-ı Hazan-ı Asar", "Gülşen-i Aşk" ve "Layihalar" diğer eserlerdir.

31-BABÜR ŞAH (1483-1530):

- Ali Şir Nevai'den sonra Çağatay edebiyatının en büyük şairidir.
- Bir tür otobiyografi sayılan "Babür-name" adlı eseriyle tanınmıştır.
- Babür Divanı, Aruz Risalesi, Risale-i Viladiye eserlerinden bazılarıdır.

32-KOÇI BEY (?-?):

- Osmanlı devletinin gerileme sebeplerini kaleme aldığı "Koçi Bey Risalesi" ile tanınmıştır.

33-ENDERUNLU FAZİL (1759?-1810):

- Bir Çingene düğününü anlatan "Defter-i Aşk", İstanbul'un köçeklerini tasvir ettiği "Huban-name", kadınlar hamamını anlattığı "Zenan-name" adlı eserleriyle tanınmıştır.
- Şiirlerini bir Divan'da toplamıştır.

ESKİ TÜRK EDEBİYATINDA AKIMLAR

1) Tasavvuf Akımı :

- Hem bir felsefe, hem bir inanç sistemi, hem de bir yaşayış biçimi olan “Tasavvuf” 13.yy’dan itibaren Divan ve Halk (Tekke edebiyatı içerisinde) edebiyatında etkisini göstermiştir.
- İslam dininin temeli olan Allah’ın birliği düşüncesine dayanmıştır.
- Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaşî Veli, Fuzuli, Şeyh Galip...

2) Türki-i Basit (Basit Türkçe) Akımı:

- 15 ve 16.yy’da Divan şiirinde görülen bu akım, dilde Türkçe sözcükler kullanmayı, biçim ve içerikte yenileşmeyi amaçlamıştır.
- Bu akımın öncüsü 15.yy’da Aydınlı Visali; 16.yy’da ise Edirneli Nazmi ve Tatalavlı Mahremi’ dir.

3) Sebk-i Hindî Akımı (Hint Üslubu):

- 17.yy’da Hindistan’a gidip gelen İranlı şairlerin başlattığı bir edebi akımdır.
- Divan edebiyatında 17 ve 18.yy’da etkisini göstermiştir.
- Bu akımın temsilcileri; söz sanatlarını bırakıp şiirde anlatımı derinleştirmeyi, anlamı kapalı hale getirmeyi, az sözle çok şey anlatmayı, somut dünyayı değil de tasavvuf anlayışıyla yaşanan acıları işlemeyi, bilinen söz kalıpları yerine yenilerini bulup kullanmayı ve geniş bir hayal gücüyle şiir yazmayı amaçlamışlardır.
- Sebk-i Hindî Akımı, bu özellikleri ve amaçları bakımından Batı edebiyatındaki Sembolizm’ e

ve Cumhuriyet Dönemindeki II. Yeniciler’e benzer.

- Akımın edebiyatımızdaki önemli temsilcileri şunlardır: Şeyh Galip, Neşatî, Nailî’ dir.

4) Mahallileşme Cereyanı (Yerleşme Akımı):

- Divan şiirinin soyut dünyasına ve anlatımına cılız bir tepki olarak doğan bu akım, 16.yy’dan Tanzimat sanatçılarına kadar etkisini yer yer göstermiştir.
- Mahallileşme Akımı, 18.yy’da Nedim’le en güçlü temsilcisine kavuşmuştur.
- Dönemin sanatçıları, bu akımın etkisiyle şiirlerinde halk diline, anlatılarına, deyimlerine; yaşadıkları somut çevreye yer vermiştir.
- İstanbul’un semtleri, köşkleri, eğlence ve aşk hayatı... gibi konular dönemin İstanbul şairlerince işlenmiştir.
- Nedim’le birlikte Enderunlu Vasıf, Sadi Çelebi, Osmanzade Taib, Keçecizade İzzet Molla bu mahalli akımın öncüleri olmuştur.

5) Hikemî Tarzı (Nâbi Üslûbu):

- Divan edebiyatında “didaktik” şiirin öncüsü sayılan şair Nâbi’ nin edebiyatımıza kazandırdığı bir üsluptur.
- Şiirde atasözü, özdeyiş ve deyimlere yer verme esasına dayalıdır. Didaktik anlayışın bir ürünüdür

HALK VE DİVAN EDEBİYATI SANATÇILARININ YAŞADIKLARI DÖNEMLER

13 ve 14. Yüzyıl	15. Yüzyıl	16. Yüzyıl	17. Yüzyıl	18. Yüzyıl	19. Yüzyıl
Yunus Emre	Ali Şir Nevai	Fuzuli	Nabi	Nedim	Dadaloğlu
Mevlana	Şeyhi	Baki	Nef’i	Şeyh Galip	Seyrani
Gülşehri	Sinan Paşa	Koroğlu	Karacaoğlan	Erzurumlu İbrahim Hakkı	Bayburtlu Zihni
Ahmedi	Veysi	Lâtifi	Gevheri	Enderunlu Fazıl	Enderunlu Vasıf
Nasrettin Hoca	Kaygusuz Abdal	Seydi Ali Reis	Aşık Ömer		Erzurumlu Emrah
Kadı Burhanettin	Hacı Bayram Veli	Pir Sultan Abdal	Niyazi –i Mısri		Keçecizade İzzet Molla
Hacı Bektaşî Veli	Süleyman Çelebi	Nergisi	Evliya Çelebi		
		Babür Şah	Katip Çelebi		
			Naima		
			Peçevi İbrahim Efendi		